

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากจะกล่าวถึงเด็ก คืออนาคตของสังคม เด็กก็ควรที่จะได้รับบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพที่
ดีงามในครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจของเด็ก แต่ก็ยังมีเด็กจำนวนหนึ่ง ใน
สังคมที่ไม่ได้รับสิ่งดีงามจากครอบครัวของเขาแม้แต่น้อย กลับได้รับแต่ประสบการณ์ที่เลวร้าย ประสบ
การณ์ที่บิดาไม่ปลอดภัยสำหรับบุตรสาว พี่ชายไม่ปลอดภัยสำหรับน้องสาว มารดาอภัยมยบุตรสาวให้
เป็นภรรยาของสามี เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้ายในชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นในเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ เด็ก
กลุ่มนี้ถูกล่วงเกินทางเพศจากบุคคลที่เด็กให้ความรัก ความเคารพ และเชื่อฟัง ผู้กระทำส่วนใหญ่เป็นบิดา
และบิดาเลี้ยง มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่ถูกญาติพี่น้องล่วงเกิน โดยรวมแล้วไม่มีเด็กคนใดที่ถูกล่วงเกิน
ทางเพศเพียงครั้งเดียว บางคนถูกล่วงเกินเป็นเดือน บางคนเป็นปี (มนตรี สันทวิชัย, 2537 : 2)

จากตัวเลขที่มูลนิธิคุ้มครองเด็กรวบรวมไว้เท่าที่เป็นข่าวตามสื่อมวลชนและที่มูลนิธิคุ้มครอง
เด็ก รายงานว่ามีเด็กจำนวน 17 คน ที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการถูกล่วงเกินทางเพศ ในระยะเวลา 2 ถึง 3
เดือนนับตั้งแต่ต้นปีพ.ศ. 2543 เด็ก 2 คนถูกข่มขืนฆ่าตายอย่างทารุณ เด็ก 1 คนถูกคนแปลกหน้าล่วงเกิน
และมีจำนวน 4 คนที่ถูกเพื่อนบ้านล่วงเกินทางเพศ แต่มีเด็กถึง 10 คน ถูกญาติ บิดาเลี้ยง และบิดาแท้ๆ
ของเด็กล่วงเกินทางเพศ และเด็กส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 4 - 10 ปี เท่านั้น ตัวอย่างดังกล่าวรวบรวมจาก
ข่าวตามสื่อมวลชนและข้อมูลจากบ้านมูลนิธิคุ้มครองเด็กเท่านั้น จึงน่าจะยังมีเด็กอีกจำนวนมากที่ต้องตก
อยู่ในสถานการณ์ที่โหดร้ายเช่นนี้

เด็กที่ถูกญาติ บิดาเลี้ยง หรือบิดาของตนเองล่วงเกินทางเพศในบ้านนั้น มักถูกกระทำมา
เป็นเวลานาน บางคนบาดเจ็บ บางคนติดโรค นับวันเด็กผู้หนึ่งต้องตกเป็นเหยื่อของการล่วงเกินทางเพศ
มากขึ้นทุกขณะ ปัญหาดังกล่าวไม่มีที่ท่าจะลดลง กลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้กระทำนั้นอาศัยจุดอ่อนของเด็ก
ด้วยการหลอกล่อ สร้างเงื่อนไขและการใช้อำนาจที่มีเหนือเด็ก ความรุนแรงของปัญหาหากพิจารณาถึง
กรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นแทนตัวเลขที่เด็กตกเป็นเหยื่อแล้ว ปัญหาการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กอยู่ในขั้นวิกฤต
มาก เช่น เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ข่มขืนกระทำชำเราเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หรือที่
ชายอายุ 16 ปี ข่มขืน ฆ่า น้องสาวของตนซึ่งมีอายุเพียง 9 ปี หรือมารดาอภัยมยเด็กอายุเพียง 11 ปี เป็น
ภรรยาของบิดาเลี้ยง เด็กหรือเด็กอายุ 14 ปีถูกบิดาล่วงเกินทางเพศตั้งแต่อายุ 12 ปี จนตั้งครภักและ

คลอดบุตร หรือเด็กหญิงอายุ 8 ปี ถูกล่วงเกินทางเพศทั้งจากคนแปลกหน้า บิดาเลี้ยง และบิดาของตน (มนตรี สันทวิชัย 2540)

ในจำนวนเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศส่วนใหญ่ถูกล่วงเกินจากบิดาและบิดาเลี้ยง มีจำนวนน้อยที่ถูกล่วงเกินจากญาติพี่น้อง ในจำนวนนี้ไม่มีเด็กคนใดถูกล่วงเกินทางเพศเพียงครั้งเดียว บางคนถูกล่วงเกินในระยะเวลาอันยาวนานเป็นเดือน บางคนเป็นปี จนกลายเป็นเรื่องชินชาที่เด็กต้องยอมรับสภาพ เช่น เด็กหญิงอายุ 10 ปี ถูกบิดาล่วงเกินทางเพศเป็นเวลานาน โดยก่อนหน้านั้นเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ บิดาให้เหตุผลว่า "เด็กมันเสียให้ลุงมันแล้ว เลยทำใจ ไม่ได้คิดอะไร" หรือเด็กหญิงอายุ 10 ปี และ 12 ปี สองพี่น้องที่ถูกบิดาเลี้ยงล่วงเกินทางเพศมาเป็นเวลานาน ทุกครั้งที่คนหนึ่งถูกล่วงเกินทางเพศเด็กอีกคนหนึ่งและมารดา ก็จะเห็นเหตุการณ์ดังกล่าว เพราะทุกคนนอนใกล้ติดกันในกระต๊อบหลังเล็ก ๆ หรือเด็กหญิงอายุ 9 ปี และเด็กชายอายุ 10 ปี สองพี่น้องที่ถูกบิดาเลี้ยงล่วงเกินทางเพศ โดยเด็กชายถูกล่วงเกินทางเพศทางทวารหนัก และทุกครั้งที่เด็กคนหนึ่งโดนล่วงเกินทางเพศ เด็กอีกคนหนึ่งจะเห็นเหตุการณ์โดยตลอด และมารดาบังคับเด็กไม่ให้บอกเรื่องนี้กับใคร (มนตรี สันทวิชัย 2536)

การล่วงเกินทางเพศถือได้ว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงทางสังคม เริ่มมีรายงานการล่วงเกินทางเพศในสหรัฐอเมริกา ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1970 ต่อมา มีรายงานจากประเทศต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากเหตุการณ์ที่เมืองคลิฟแลนด์ในปี ค.ศ.1987 ที่เด็กคนหนึ่งได้เสียชีวิตเนื่องจากถูกล่วงเกินทางเพศ การล่วงเกินทางเพศจึงได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก และได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับเด็ก เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กถูกล่วงเกินทางเพศซ้ำ ต่อมาปัญหานี้ได้รับการเปิดเผยมากขึ้น (เบญจพร ปัญญา ยง , 2537 : 3)

ข่าวเกี่ยวกับการล่วงเกินทางเพศนั้น ดูเหมือนว่าจะมีจำนวนมากขึ้นทุกวัน จากการรวบรวมสถิติจากหนังสือพิมพ์รายวัน พบว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะแล้วเห็นว่าจะมีผู้หญิงถูกล่วงเกินทางเพศหนึ่งคน และในจำนวนที่ถูกล่วงเกินนี้ จำนวนไม่น้อยที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี แม้แต่เด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ ยังถูกล่วงเกิน หากศึกษาอย่างละเอียด จะพบว่า การล่วงเกินทางเพศจะใช้ความรุนแรงมากขึ้น มีถึงขั้นเสียชีวิต และมีจำนวนที่ขึ้น

จากการศึกษาอุบัติการณ์ของการล่วงเกินทางเพศ โดยสถาบันแห่งชาติสำหรับเด็กที่ถูกทอดทิ้งและทารุณกรรม ของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1981 พบประมาณ 44,700 ราย ต่อปี (Finkelhor ,1984) คาดว่าเด็กถูกล่วงเกินทางเพศที่เกิดภายในครอบครัว และที่ไม่ได้รายงานมี 150,000-200,000 ราย ต่อปี และการศึกษาโดยการสำรวจนักศึกษาระดับวิทยาลัยจำนวน 530 คน พบว่าร้อยละ 19 เคยมีประวัติการถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็ก (Finkelhor, 1979) สถิติ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประมาณว่าจำนวนเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศแท้จริง มีปีละ 100,000-500,000 คน ในสองทศวรรษระหว่างปี 1984-1986 มีการ

ทารกแรกเพียง 762 รายเท่านั้นที่ถูกแจ้งความและร้อยละ 3.5-4.5 ของจำนวนนี้เป็นการล่วงเกินทางเพศ (DeYoung, 1982)

ซีเกล (Siegel, 1987) ศึกษาการล่วงเกินทางเพศในวัยเด็ก โดยสำรวจผู้ใหญ่ทั้งเพศหญิงและชายอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปในชุมชนเกี่ยวกับประวัติถูกล่วงเกินทางเพศโดยใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ที่เกิดขึ้นก่อนอายุ 16 ปี พบว่ามีการล่วงเกินทางเพศในเพศหญิง ร้อยละ 6.8 และในเพศชาย ร้อยละ 3.8 และเกิดเหตุการณ์ครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 10 ปี

ในประเทศไทยการรวบรวมข้อมูลในเรื่องนี้มีน้อยมาก และมีการแจ้งความน้อย ดังนั้นจึงพบข้อมูลน้อยมากเมื่อเทียบกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มีข้อมูลทางสถิติที่ได้รายงานไว้จากกรมตำรวจ ในปี พ.ศ.2523-2530 มีการแจ้งความคดีข่มขืนเพียง 2,600 เท่านั้น(กรมตำรวจ, 2531) สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ได้ศึกษาข่าวเกี่ยวกับการข่มขืนที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ตลอดปี พ.ศ. 2527 พบว่า มีคดีข่มขืนเพียง 203 ราย และร้อยละ 25 เกิดกับเด็กอายุต่ำกว่า 13 ปี(สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2528) จากแฟ้มผู้ป่วยเด็กที่มารับการตรวจรักษาที่หน่วยจิตเวชเด็ก แผนกจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526-2534 รวมระยะเวลา 9 ปี พบว่าในจำนวนคนไข้ทั้งหมดจำนวน 5,061 คน มีผู้ป่วยที่ได้รับการลงความเห็นว่าเป็นถูกล่วงเกินทางเพศเพียง 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.32 ของจำนวนทั้งหมด ผู้ป่วยทั้งหมดเป็นผู้หญิง มากกว่าครึ่งหนึ่งถูกล่วงเกินโดยบุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะบิดาหรือบิดาเลี้ยง พบปัญหาอาการช่องคลอดอักเสบมากที่สุด รวมถึงมีสภาพจิตใจที่หดหู่ ซึมเศร้าด้วย(โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, 2535) รายงานจากมูลนิธิคุ้มครองเด็กพบว่า เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ในปี พ.ศ.2539-2540 จำนวน 217 ราย ตั้งแต่ มกราคม-ธันวาคม2540พบ ผู้กระทำผิด ที่เป็นบิดาเลี้ยง คนแปลกหน้า จำนวน 50 คดี ครู พระ เณร จำนวน 50 คดี และบิดา ญาติ จำนวน 38 คดี ผลกระทบที่เด็กได้รับจากการล่วงเกินทางเพศด้านร่างกาย คือ กามโรค ติดเชื้อเอช. ไอ. วี. และอวัยวะเพศอักเสบ เป็นต้น ส่วนด้านจิตใจ คือมีความรู้สึกช่วยเหลือตนเองไม่ได้ รู้สึกบาป และมีความซึมเศร้า(มูลนิธิคุ้มครองเด็ก, 2541) รายงานจากกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมพบว่า ในปี พ.ศ.2538 - 2540 เด็กถูกล่วงเกินทางเพศจำนวน 285 คน ในแต่ละปีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเป็นเด็กหญิงมากกว่าเด็กชายคือ เป็นเด็กหญิงจำนวน 247 คน ชายจำนวน 38 คน อายุต่ำสุดของเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ คือ 3 เดือน อายุสูงสุดของเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ คือ 16 - 18 ปี อายุส่วนใหญ่ของเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีอายุระหว่าง 12-15ปี จำนวน 137 คน เป็นเด็กในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 87 คน และเด็กในเขตอื่นๆ จำนวน 198 คน เป็นต้น

ผลกระทบที่มีต่อวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศนั้น พบว่าเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศอาจแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหลากหลาย รวมถึงการฉ้อโกง ความวิตกกังวล ความเศร้าเสียใจ (Mannarino & Cohen , 1986) การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ การมีปัญหาด้านเพศ และการมีพฤติกรรมก้าวร้าว (Hotte & Rafman, 1992) การหนีออกจากบ้าน (McCormack ,Janus & Burgess, 1986) สิ่งที่เกิดขึ้นในเด็กผู้ชาย มักจะเกิดขึ้นในทำนองเดียวกับการเกิดในเด็กผู้หญิง (Finkelhor, 1990) ประสบการณ์ที่ถูกล่วงเกินทางเพศ มีผลกระทบอย่างฝังแน่นต่อการดำเนินชีวิตในวัยผู้ใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัญหาด้านสุขภาพจิตสูงมาก (Mullen Romans-Clarkson Walton & Herbison , 1988 cited in Stem et al., 1995) มีความซึมเศร้า และพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย (Briere & Runtz , 1988) มีการเห็นคุณค่าตนเองในด้านเพศต่ำ (Finkelhor , 1984) และในผู้หญิงบางคนมีแนวโน้มที่จะกลับไปเป็นเหยื่ออีกด้วย (Fromuth , 1986)

มีการศึกษาเปรียบเทียบผู้ใหญ่ที่ถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็ก กับผู้ใหญ่ที่ไม่ถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็กพบว่า ผู้ใหญ่ที่ถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็กมีปัญหาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เช่น ปัญหาการสร้างสัมพันธภาพ หรือ ปัญหาทางเพศ ปัญหาภายในตนเอง เช่น ความซึมเศร้า หรือ ความวิตกกังวล มีปัญหาทางสุขภาพ เช่น การกินที่ผิดปกติ การติดสุรา หรือ อาการเจ็บป่วยทางกายที่เนื่องมาจากปัญหาทางอารมณ์ และมีปัญหาที่ร้ายแรงหรือความคุกคามต่อชีวิต เช่น การแยกตัวออกจากสังคม การฆ่าตัวตาย หรือ การทำร้ายตนเอง (Browne & Finkelhor, 1986; Bumam et al., 1988; Ensink, 1992 cited in Koraleski & Larson, 1997) เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ มีปัญหาใน 3 ด้าน คือ มีปัญหาภายในบุคคล เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ มีปัญหาระหว่างบุคคล เช่น การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือการมีเพศสัมพันธ์ และมีปัญหาทางสุขภาพ (Beitchman et al., 1992) เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศนั้นมีความซึมเศร้าสูง การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และมีปัญหาที่ผิดปกติทางพฤติกรรม (Stem et al., 1995)

ผลกระทบระยะยาวของการล่วงเกินทางเพศ พบมากคือ การมองภาพลักษณ์ของตน จากการศึกษาของเบจลีและแรมเซย์ (Bagely และ Ramsay, 1985) โดยใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิท (Coopersmith) พบว่า เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่า เด็กที่ไม่ถูกล่วงเกินทางเพศ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบผลในทำนองเดียวกัน และพบว่าเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ โดยบิดา จะมีการมองภาพลักษณ์ของตนในทางลบถึงร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศจากบุคคลอื่น (Courtois, 1979 และ Herman, 1981 cited in Browne & Finkelhor, 1986)

ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนหรือที่นิยมเรียกว่าอัตมโนทัศน์ (self-concept) หรือภาพลักษณ์ของตน (self-image) ไม่ว่าจะไปในทางลบหรือทางบวก มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ผู้มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนหรืออัตมโนทัศน์ในทางบวก จะมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จทั้งชีวิตส่วนตัว

และสังคม แต่ถ้ามีความนึกคิดเกี่ยวกับตนหรืออัตมโนทัศน์ทางลบ จะมองตนเองไม่มีความสำคัญ ขาดความสามารถ ความรับผิดชอบ ไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นๆ การที่รับรู้ตนเองในทางลบอย่างมาก จะนำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิต (Rogers, 1951 , สุภาพรพรณ โคตรจรัส, 2532)

การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นช่วงใดๆ ของชีวิตก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่บุคคลเริ่มมีการพัฒนาในตน ดังนั้นวัยรุ่นจึงมีภาพลักษณ์ของตนที่ไม่แน่นอนมากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าช่วงอื่นๆ เพราะเป็นช่วงที่กำลังเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นช่วงที่มีบุคคลิกภาพที่ถาวร (นงลักษณ์ วงศ์ประเสริฐ, 2534)

ดังนั้นภาพลักษณ์ของตน จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ เพราะพบว่าผู้ที่ถูกล่วงเกินทางเพศ มักมีการรับรู้ภาพลักษณ์ของตนในทางลบ จึงทำให้เกิดความไม่มั่นคงในอารมณ์ มีความวิตกกังวลง่าย มักใช้กลไกการป้องกันตนเองมาก รู้สึกว่าตนไร้คุณค่า ไม่มีเป้าหมายในชีวิต ไม่สามารถปรับตัวได้ตามสภาพการณ์ที่แปรเปลี่ยนไป อาจนำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิต เมื่ออยู่ในภาวะที่มีความกดดันมากบุคคลเหล่านี้อาจมีพฤติกรรมการพยายามฆ่าตัวตายได้

ภาพลักษณ์ของตนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ เวลา และบทบาทในสังคมของบุคคลนั้น (Kendler, 1962) รวมทั้งประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับ (Epstein, 1973) ดังนั้นเมื่อประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้ ภาพลักษณ์ของตนก็สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ เพื่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการเลือกใช้ วิธีการในการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของบุคคลอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

วัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการช่วยเหลือครอบครัวของเด็กด้วย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติสุข จึงควรมหาวิธีการช่วยเหลือ ให้บุคคลเหล่านี้ได้มีการสร้าง หรือเปลี่ยนแปลงการมองภาพลักษณ์ของตนให้เป็นไปในทางบวก เพื่อให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม วัยรุ่นที่มีการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในทางบวกแล้ว จะมีการเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักใช้ศักยภาพของตน สามารถเผชิญปัญหาอย่างเหมาะสมได้

ชูทส์ (Schutz, 1972) กล่าวว่าอัตมโนทัศน์หรือการนึกคิดเกี่ยวกับตน คือการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในทุกๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ ความคิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคม และจิตใจ (spiritual) ถ้าบุคคลมีความนึกคิดเกี่ยวกับตนที่ยังไม่มั่นคงและมีขอบเขตจำกัด บุคคลนั้นจะไม่สามารถแสดงออกถึงความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ เมื่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลเปิดกว้าง และได้รับการเสริมสร้างให้มั่นคงแข็งแรงเขาจะใช้ความสามารถของเขาได้เต็มที่ พลังงานในการดำเนินชีวิตจะทำงานอย่างเต็มที่ก็ทำให้ชีวิตของเขามีความสุข พลังงานในการดำเนินชีวิตจะทำงานได้อย่างดีที่สุด เมื่อบุคคลมีการ

เปิดเผยตนเอง เมื่อบุคคลสามารถเปิดเผยต่อตนเองและผู้อื่นได้ การปิดกั้นตนเองจะหมดไป การรู้เท่าทันตนเอง การเปิดเผยตนเองและความซื่อสัตย์กับผู้อื่นช่วยให้พลังงานที่อยู่ในตัวบุคคลมีการเคลื่อนไหวไหลเวียนได้อย่างอิสระผ่านวงจรของแรงจูงใจ การเตรียมพร้อม การกระทำและการบรรลุเป้าหมาย แต่การหลอกตนเอง และการไม่ซื่อสัตย์มีผลให้พลังงานเหล่านั้นถูกปิดกั้น กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดช่วยให้พลังงานไม่ถูกปิดกั้นและมีการใช้พลังงานดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองอัตโนมัติคนของเขาจะได้รับการเสริมสร้างให้มั่นคงแข็งแรง ถ้าบุคคลรู้สึกว่าเขาเป็นคนมีความรับผิดชอบ มีความสามารถ มีความสำคัญ และเป็นคนน่ารักแล้วเขาก็จะแสดงตัวเช่นนั้น

ดังนั้นกระบวนการที่ช่วยเหลือวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ให้สามารถเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนได้ ควรเป็นการให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่เน้นที่ผู้มารับการปรึกษาเป็นหลัก โดยมีนักจิตวิทยาเป็นเสมือนผู้เอื้ออำนวย ให้ผู้มารับการปรึกษาได้รับรู้โลกของตนเองชัดเจนมากขึ้น มีการยอมรับประสบการณ์ได้ตรงตามความจริง ทำให้บุคคลนั้นสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ มีสัมพันธภาพต่อผู้อื่นในทางบวก เป็นบุคคลที่มีลักษณะของการเปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น ยอมรับประสบการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นได้ มีความจริงใจ มีความอบอุ่น และมีความไว้วางใจให้กับผู้อื่นมากขึ้น

กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ มีรูปแบบที่มีการช่วยเหลือสมาชิกให้ได้สำรวจ ได้ค้นหา และเผชิญกับปัญหาที่มารบกวนจิตใจของเขาโดยตรงและหาทางแก้ไขปัญหานั้น กระแสกลุ่มจะดำเนินไปอย่างราบรื่นให้สมาชิกรู้เท่าทันตนเอง (self-awareness) เพิ่มสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ มีการแสดงออกอย่างจริงใจที่อิสระตั้งอยู่บนรากฐานของความจริงกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ข้างหน้าอย่างชัดเจน เป็นภาวะที่กลมกลืน (โลรีซ์ โทธิแก้ว, 2529)

กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ให้ความสำคัญกับร่างกายของบุคคล จึงให้ความสำคัญต่อวิธีการของภาษาท่าทาง และรูปแบบจินตนาการ ควบคู่ไปกับความกล้าเป็นตัวของตัวเองที่บุคคลจะรับผิดชอบต่อสภาพร่างกายของตนเอง กลุ่มจิตสัมพันธ์มีความแตกต่างไปจากรูปแบบกลุ่มอื่นๆ กล่าวคือกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ สามารถนำวิธีการต่างๆ มาผสมผสานใช้เป็นวิธีการของกลุ่ม โดยยึดหลักว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลควรเป็นประสบการณ์ที่บุคคลสามารถเข้าใจ และมีการตอบสนองได้เร็วรอด (Schutz, 1972) ผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับวัยรุ่นกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก เพราะเป็นกลุ่มที่มีบาดแผลทางจิตใจในระดับรุนแรงและเป็นสิ่งที่ยากในการนำเด็กวัยรุ่นกลุ่มนี้ให้มาเปิดเผยเรื่องราวของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีบรรยากาศของความไว้วางใจมีความจริงใจ จึงทำให้สมาชิกกลุ่มมีความพร้อมในการเปิดเผยตนเองได้โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ ของซูทส์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการตระหนักรู้ตนเอง

(awareness) มาเป็นสื่อกลางช่วยให้กลุ่มวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศได้มีโอกาสฝึกการรู้เท่าทันตนเอง และเพิ่มสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ในบางกิจกรรมก็เอื้อให้สมาชิกกลุ่มนี้ได้มีการระบายออกทางอารมณ์

แม้ว่ายังไม่มีมาตรการหรือกลไกที่จะใช้ค้นหาวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ เพื่อหาทางให้ความช่วยเหลือได้ครบถ้วน แต่ตัวเลขของการรับแจ้งเหตุกลับสูงขึ้น ซึ่งนั่นก็หมายความว่าปัญหามีเพิ่มขึ้น ควรรีบเร่งในการแก้ไข และช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้โดยเร็ว เนื่องจากผลของการล่วงเกินทางเพศ จะก่อให้เกิดปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อจิตใจของวัยรุ่นมากที่สุด หากวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้อง เมื่อเขาเติบโตขึ้น คงเป็นการร้ายที่จะสร้างปัญหาให้สังคม หรือเป็นเหยื่อของสังคมต่อไป โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กวัยรุ่น เป็นวัยที่อยู่ในช่วงระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ควรจะได้รับการช่วยเหลือแก้ไข เพื่อจะพัฒนาสู่ผู้ใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการช่วยเหลือในครั้งนี้ ควรนำวิธีการกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ ซึ่งมีความเหมาะสมในการช่วยเหลือวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ให้มีการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในทางบวก เพื่อเป็นบุคคลที่มองเห็นคุณค่าในตนเอง มีการมองโลกได้ตามความเป็นจริง สามารถใช้ความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ ดำรงชีวิตอยู่ในภาวะปกติสุข

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ จากเอกสาร บทความ และรายงานการวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ โดยสรุปรวบรวมและนำเสนอหัวข้อตามลำดับคือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดตามแนวของซูทส์
2. แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการถูกล่วงเกินทางเพศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดตามแนวของซูทส์

1.1 ความหมายของกลุ่มจิตสัมพันธ์

กระบวนการกลุ่มในปัจจุบันส่วนหนึ่งพัฒนาจากแนวคิดของลูวิน(Lewin) และจิตวิทยาเกสตัลท์(Gestalt psychology) และอีกส่วนหนึ่งพัฒนามาจากการบำบัดที่เน้นผู้มารับการปรึกษาเป็นศูนย์กลาง(client-centered therapy) ของโรเจอร์ส กลุ่มจิตสัมพันธ์ของโรเจอร์สเกิดขึ้นมาพร้อมกับ T-group ความหมายของ T-group และกลุ่มฝึกหัดการรับรู้ไว(sensitivity training group) นั้นมีความหมายเหมือนกับกลุ่มจิตสัมพันธ์(encounter group) แต่ก็มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตรงที่รูปแบบ

ของกลุ่มที่นำไปใช้ โดย T - group นั้น เน้นที่การฝึกทักษะสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร กลุ่มจิตสัมพันธ์ เน้นการพัฒนาและการรอกงามส่วนบุคคล และปรับปรุงการสื่อสารระหว่างบุคคล ส่วนกลุ่มการฝึกหัดการ รับรู้วนำไปใช้ทั้งสองแบบ

กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดพัฒนาจาก T-group (T หมายถึงการฝึกหัด) ซึ่ง T-group พัฒนา จากแนวคิดในการฝึกทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของเคิร์ท ลูวิน(Kurt Lewin) แห่งมหาวิทยาลัยเอ็ม ไอที(Massachusetts Institute of Technology) ในปี1947หลังจากที่ลูวินเสียชีวิตได้ไม่นาน ผู้ร่วมทีมของ เขาได้ทำกลุ่มที่Bethel ทำให้ T-groupเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงทำให้มีการจัดตั้งศูนย์การฝึกหัดแห่งชาติ(The National Training Laboratories)ที่วอชิงตัน ดี ซี (Washington, D.C.) ในระยะแรกนั้น T-group เน้น กระบวนการกลุ่มโดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนากลุ่ม บทบาทของกลุ่ม บทบาทของผู้นำกลุ่ม และ กระบวนการตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่ ประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา T-groupเริ่มให้ความสนใจต่อพลังงานในตัว บุคคลมากขึ้น

จิตสัมพันธ์ (encounter) เป็นภาวะแห่งการสัมผัสทางด้านจิตใจ(psychological) ของ มนุษย์ ในการสัมผัสจิตใจเช่นนี้ จะมีพลังในการรักษาและพัฒนา ช่วยให้มนุษย์เกิดความงอกงามไปสู่การ มีตัวตน(self) ที่ยืดหยุ่น และทำให้อาณาเขตของ"ตัวตน" นี้กว้างขวางในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นให้ มีคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม (Bebout in Wexlex และRic, eds, 1974)

กลุ่มจิตสัมพันธ์หรือชื่อเดิมว่า กลุ่มจิตสัมพันธ์พื้นฐาน(basic encounter group) ของ โรเจอร์ส นั้น เป็นกระบวนการกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ใส่ใจสำรวจและรู้เท่าทันตนเอง (self - awareness) ได้รู้จักตนเองและเรียนรู้การอยู่ในสภาวะที่แท้จริงของตน ขณะเดียวกันก็ได้รู้จัก ยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น จากการทำได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้รับรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นพูดหรือกระทำ ซึ่งเป็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์แห่งตนอันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพแห่งตนได้อย่างเต็มที่ กลุ่ม จิตสัมพันธ์จะเอื้ออำนวยให้สมาชิกของกลุ่มได้แสดงความรู้สึกต่างๆ ที่อยู่ภายในใจออกมาได้อย่างจริงใจ และเปิดเผย สามารถที่จะละทิ้งสิ่งที่ป็นหน้าที่หรือบทบาทของตนเอง ปลดปล่อยให้ตนเองเป็นอิสระจากบทบาทเหล่านั้น เขาจะกระทำและแสดงความรู้สึกที่เป็นของตัวเองออกมาอย่างแท้จริง มีความกล้าที่จะเป็น ตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกตัดสิน หรือประเมินจากผู้นำกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่ม ประสบการณ์ ของกลุ่มจะมีความหมายอย่างยิ่งเมื่อสมาชิกได้รู้เท่าทันตนเองว่าในขณะที่กำลังเกิดอะไรขึ้นกับตัวเองบ้าง สมาชิกสามารถใส่ใจฟังอย่างเต็มที่และรับรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นพูดหรือกระทำ (Rogers , 1970)

การเรียนรู้ในกลุ่มจิตสัมพันธ์เป็นโอกาสให้บุคคลได้ศึกษาตนเองและเป็นวิถีทางที่ทำให้ค้น พบและสังเกตถึงความสัมพันธ์อย่างผิวเผินที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันด้วย สมาชิกกลุ่มค่อยๆ เกิดความ กล้าที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา ในระดับความรู้สึกที่ลึก เพื่อการพัฒนา

ความสัมพันธ์ในการสื่อสารกับผู้อื่นให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดยิ่งขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มจิตสัมพันธ์ทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ที่เคยมองข้ามไปให้กลับมาเด่นชัดยิ่งขึ้น เป็นกลุ่มที่เน้นการพัฒนาความงอกงามทั้งภายในตัวบุคคลและระหว่างบุคคล วิธีการนี้ทำให้บุคคลมีความละเอียดอ่อนในการรับรู้มากขึ้น สามารถสังเกตและรู้จักความรู้สึกทั้งภายในตนเอง และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างตนเองกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น (Schutz, 1972)

กลุ่มจิตสัมพันธ์เป็น "ระบบของพลังงาน"(energy system) แห่งศักยภาพมนุษย์ โดยที่กระบวนการกลุ่มจะก่อให้เกิดการถ่ายเท เพื่อลดกระบวนการป้องกันตนเอง ลดความเครียด และลดการต่อต้านหรือการปฏิเสธ การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ในแง่ของความเข้าใจเกิดขึ้นจะทำให้พลังถูกปลดปล่อยออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้เขารับรู้ถึงความสามารถของตนเองที่มีอยู่มากกว่าที่คิดว่ามี (Schutz, 1972)

กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์มีความสอดคล้องกับกลุ่มจิตสัมพันธ์ของโรเจอร์สในแง่ที่หมายถึงกลุ่มที่ประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความกลมกลืนทั้งหมดของ "ตน" สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล้าเปิดเผยตนเองอย่างมีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเอง และต่อเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ภายในกลุ่ม สมาชิกจะให้ความสนใจต่อความรู้สึกของตนเองที่กำลังเกิดขึ้น เกิดการตระหนักรู้เท่าทันตนเองมากยิ่งขึ้น ตระหนักถึงศักยภาพทั้งหมดของตน รู้จักตนเองดีขึ้น เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถ มีความสำคัญ มีคุณค่า มีความชื่นชมและความพึงพอใจในตนเอง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่ในปัจจุบันขณะ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ตลอดจนสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้ (Schutz, 1967) แต่ซูทส์จะให้ความสำคัญกับพลังงานในร่างกายของบุคคล และการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในกลุ่มเพื่อเป็นสื่อในการสร้างกลุ่มจิตสัมพันธ์

กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์มีลักษณะเป็นกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิด ซึ่งซูทส์ได้ให้ความหมายของคำว่า "แบบเปิด" ว่าหมายถึงกลุ่มจิตสัมพันธ์ที่เน้นการเปิดรับต่อทุกวิธีการที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มจิตสัมพันธ์ โดยหยิบยืมบางส่วนของวิธีการเหล่านั้นมาใช้ภายในกรอบ (framework) ของกลุ่มจิตสัมพันธ์ วิธีการเหล่านั้น ได้แก่วิธีการแสดงละคร (dramatic methods) การจินตนาการ (fantasy) การสะกดจิต (hypnosis) การใช้ภาษาทางกาย (nonverbal) การทำสมาธิ (meditation) การนวด (massage) และวิธีการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายและพลังงาน นำมาใช้พร้อมกับการดำเนินการกลุ่มจิตสัมพันธ์ กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดนั้นเน้นหลักการพื้นฐาน 2 อย่างคือการเปิดเผย และความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นต่อกลุ่มจิตสัมพันธ์

ชูลท์ (Schutz) ได้กล่าวถึงพื้นฐานของกลุ่มจิตสัมพันธ์ว่า เป็นกระบวนการกลุ่มที่อยู่บนพื้นฐานของการเปิดเผย ความซื่อสัตย์ การไว้วางใจ ความจริงใจ ความอบอุ่น ความใกล้ชิด ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและให้ความสำคัญต่อพลังงานในร่างกาย ใส่ใจในความรู้สึก ความคิดที่บุคคลมีต่อตนเองและผู้อื่น เน้นสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ (here and now) โดยให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ในลักษณะที่นี้และเดี๋ยวนี้มากกว่าเหตุการณ์ภายนอก หรือเหตุการณ์ในอดีต (Schutz, 1972)

กลุ่มจิตสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจในประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคล ให้สามารถรับรู้ และพัฒนาศักยภาพของตน ส่งเสริมให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งในการพัฒนานั้นสามารถนำวิธีการต่างๆที่หลากหลายมาใช้ เช่น วิธีการจิตบำบัด การฝึกมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนการนำศิลปะ ปรัชญาและศาสนาแนวตะวันออก เช่น โทเก็ท โยคะ และปรัชญาแนวภาวะนิยม มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มจิตสัมพันธ์ (Schutz, 1967: 10-11)

สรุปได้ว่า กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของชูลท์ หมายถึง กลุ่มทางจิตวิทยาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มพัฒนาตน ให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย และจิตใจ โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้กลุ่มได้พัฒนาไปสู่เป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาตนเอง โดยอาศัยกิจกรรมและเทคนิคของกลุ่มจิตสัมพันธ์เอื้ออำนวยให้บรรลุสู่จุดมุ่งหมาย ในบรรยากาศของการเปิดเผย ความซื่อสัตย์ การไว้วางใจ ความจริงใจ และการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกซึ่งกันและกันของสมาชิก

1.2 ปรัชญาพื้นฐาน

ชูลท์ ได้พัฒนาทฤษฎีกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิด(Open Encounter Group) ขึ้นโดยมีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญดังนี้(Schutz, 1972)

1.ความเป็นหนึ่งเดียว(Unity of man) หมายถึง บุคคลแต่ละคนเป็นหน่วยรวมของร่างกาย ซึ่งมีระบบต่างๆ ทำงานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ทั้งทางร่างกาย ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก จิตใจ และพฤติกรรมที่ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น บุคคลจะมีชีวิตที่สมบูรณ์ได้ เมื่อสิ่งเหล่านี้มีการทำงานที่สัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียว

2.การรู้เท่าทันตน(Awareness) หมายถึง วิธีทางในกลุ่มที่ช่วยให้บุคคลได้เข้าใจตนเองอย่างแท้จริง มีความพึงพอใจในตน เห็นคุณค่าในตนเอง ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น และทำตามความเป็นจริง เรียนรู้ที่จะมีความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยปราศจากการใช้กลไกการป้องกันตนเอง

3.ความสมัครใจ(Voluntaries) หมายถึง บุคคลที่จะมาเข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์ จะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริง โดยเข้าใจเป้าหมายของกลุ่ม มิใช่ถูกชักชวนหรือบังคับ

4.ความรับผิดชอบ(Responsibility) หมายถึง บุคคลควรมีความเป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตน ในขณะที่อยู่ในกลุ่ม และกล้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผย

5.ข้อตกลง(Contract) หมายถึง ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิในการร่วมกันตกลงถึงหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถ

6.ความเป็นธรรมชาติ(Naturalness) หมายถึง การเชื่อมั่น และไว้วางใจต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของสมาชิกภายในกลุ่มว่าเป็นไปโดยธรรมชาติ โดยเชื่อว่าบุคคลที่รู้เท่าทันตนเองตามความเป็นจริง สามารถแสดงออกในการดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ และเป็นธรรมชาติ

7.ความเป็นจิตสัมพันธ์(Encounter Culture) หมายถึง วิถีทางในกลุ่มที่เป็นไปอย่างเปิดเผย และไว้วางใจทั้งต่อตนเอง และสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งมุ่งสู่การพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงตนเองอย่างสมัครใจ

1.3 ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิด

ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิดมีความเชื่อพื้นฐานว่าบุคคลเป็นอินทรีย์ที่มีลักษณะเป็นหน่วยรวมประกอบด้วยระบบต่างๆ ที่ทำงานไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ ความคิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคม และจิตใจ ระบบเหล่านี้ทำงานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเมื่อระบบใดระบบหนึ่งทำงานระบบอื่นๆ จะทำงานร่วมด้วยทั้งหมดเป็นหน่วยเดียวกัน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องอีกประการหนึ่งคือ เรื่องของวงจรแห่งพลัง (Energy cycles) ซึ่งเป็นพลังงานที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลทุกคนที่แสดงถึงการมีชีวิต พลังงานดังกล่าวจะเป็นกระแสที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ภายในระบบของอินทรีย์ตลอดเวลา และการเคลื่อนไหวนี้จะเป็นไปในลักษณะครบวงจร โดยมีลำดับขั้นตอน 4 ระยะ ดังนี้ คือ

- 1.ความต้องการหรือแรงจูงใจ (Motivation)
- 2.การเตรียมตัวเพื่อการเคลื่อนไหวอย่างมีประสิทธิภาพ (Preparation)
- 3.การเคลื่อนไหวของพลังงาน (Performance)
- 4.ผลจากการเคลื่อนไหวพลังงาน (Consummation)

เมื่อบุคคลมีความต้องการเกิดขึ้น พลังงานจะถูกรวบรวมมาอยู่ที่กล้ามเนื้อ เพื่อเตรียมที่จะปลดปล่อยออกมา ถ้าพลังงานถูกปิดกั้นด้วยอุปสรรคใดๆก็ตาม ทำให้พลังงานมิถูกปล่อยออกมา หากเกิดการปิดกั้นทางกายจะมีผลทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกาย หากเกิดการปิดกั้นทางอารมณ์มีผลให้เกิดการเจ็บป่วยทางจิต หากเกิดการปิดกั้นทางความคิดมีผลให้เกิดการบรรลุผลต่ำ(underachieving) หากเกิดการปิดกั้นทางสังคมมีผลให้เกิดความไม่ลงรอยกัน รุนแรงต่อกัน และหากถูกปิดกั้นทางจิตใจมีผลให้เกิดการไม่ยอมรับตัวตนของบุคคลนั้น พลังงานเหล่านี้ก็จะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมลักษณะ

ต่างๆ อาทิ ชมวดคิ้ว ขบฟัน ปวดศีรษะ หงุดหงิด ถ้าพลังงานของคุณถูกปลดปล่อยออกมา บุคคลก็จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา เพื่อให้พลังงานดำเนินต่อไปตามขั้นตอนจนครบวงจร พลังงานภายในร่างกายนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ที่ผู้นำกลุ่มจิตสัมพันธ์จะต้องใช้มันอย่างมาก ผลงานของผู้นำกลุ่มจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำกลุ่มในการที่จะค้นหาพลังงาน และรู้จักใช้พลังงานของกลุ่ม ตลอดจนพลังงานของสมาชิกแต่ละคนด้วย (Schutz, 1972)

1.4 เป้าหมายของกลุ่มจิตสัมพันธ์

กลุ่มจิตสัมพันธ์มีเป้าหมาย เพื่อเอื้ออำนวยให้บุคคลได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ให้มีบุคลิกภาพที่สอดคล้องระหว่างตนกับการรับรู้ตามจริงมากขึ้น ส่งเสริมให้มีการเปิดเผย จริงใจ เปิดกว้างต่อประสบการณ์ใหม่ทำให้สามารถเผชิญกับปัญหาได้ สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ลดการใช้การป้องกันตนเอง โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกคุกคามจากสิ่งแวดล้อม มีทัศนคติในแง่ดีต่อผู้อื่น สามารถพัฒนาตนไปสู่ผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดี หรือเป็นบุคคลที่มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ (Schutz, 1971: 24-26) เป็นบุคคลผู้มีชีวิตที่เต็มตามแนวโรเจอร์ส (Rogers)

ลักษณะของบุคคลที่มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ มีอยู่ 5 ประการ (Rogers, 1961 cited by Schutz, 1977: 31-35 อ้างถึงใน ไสริช โพธิแก้ว) คือ

1. เปิดกว้างต่อประสบการณ์ (An Openness to Experience) บุคคลรู้สึกอิสระ และเปิดกว้างที่จะรับรู้กับความรู้สึก อารมณ์ และค่านิยม หรือทัศนคติต่างๆ อย่างชัดเจน ทั้งอารมณ์ความรู้สึกทางด้านบวก และด้านลบ โดยไม่มีการปฏิเสธประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามา ไม่มีการใช้กลไกการป้องกันตัว สามารถแสดงออกได้อย่างไม่มีเงื่อนไข ผลที่ได้คือ ความยืดหยุ่นของบุคลิกภาพ การแสดงออก ส่วนคนที่มีบุคลิกภาพที่ปกป้องตนเอง จะปฏิบัติตามเงื่อนไขทางสังคม เพื่อทำให้ตนเป็นที่ยอมรับ มีบุคลิกภาพค่อนข้างตายตัว

2. มีชีวิตอยู่อย่างปัจจุบัน (Existential Living) บุคคลที่ใช้ตนอย่างเต็มความสามารถ จะรับรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ทุกขณะ มีอิสระ และปรับตัวได้เสมอ เพราะโครงสร้างทางจิตใจเปิดกว้างต่อประสบการณ์ทั้งหมด บุคลิกภาพจะไม่แคบ ไม่เข้มงวดกับตนเองมากเกินไป

3. เชื่อมั่นในภาวะอินทรีย์ของตน (A Trust in One's Own Organism) การกระทำใดที่มีความรู้สึกเป็นตัวสั่งการ จะเป็นภาวะที่กำหนดพฤติกรรมที่เชื่อถือได้มากกว่าเหตุผล บุคคลที่ใช้ตนเองอย่างเต็มที่ จะสามารถแสดงพฤติกรรมโดยการ "กระตุ้น" หรือ "สั่ง" ของอินทรีย์ในขณะนั้น ดังนั้นพฤติกรรมที่แสดงออกจึงแฝงด้วยความเป็นอิสระ มิใช่แสดงออกโดยปราศจากการยั้งคิด

4. มีความรู้สึกของการมีอิสระ (A Sense of Freedom) บุคคลที่ใช้ตนเองอย่างเต็มที่ที่จะเห็นทางออก หรือทางเลือกต่างๆ มากมายในชีวิต และมีความรู้สึกว่า เขามีความสามารถที่จะทำในสิ่งที่ตนเองอยากทำ

5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) บุคคลที่มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ที่จะมีความริเริ่มสร้างสรรค์สูง บุคคลที่เปิดใจกว้างรับประสบการณ์ต่างๆ จะมีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความยืดหยุ่นในการตัดสินใจ

1.5 สัมพันธภาพระหว่างบุคคลในกลุ่มจิตสัมพันธ์

สัมพันธภาพระหว่างบุคคลในกลุ่มจิตสัมพันธ์ เป็นการรับรู้ภาพลักษณ์ของตน ซึ่งบุคคลมีความต้องการติดต่อกันระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดการปรับตัวในทางที่ดี จากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในกลุ่ม ทำให้บุคคลแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก ในการติดต่อกับบุคคลอื่น ชูทซ์ (Schutz, 1972) เน้นว่าบุคคลแต่ละคนจะมีความต้องการพื้นฐานอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วม (Inclusion) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเอง มีความสำคัญ มีความหมาย บุคคลรอบข้างให้ความสนใจ ให้คุณค่า ความห่วงใย และดูแลเอาใจใส่ ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมการเข้าสังคม หรือแยกตัวออกจากสังคม การแสดงความเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมกับกลุ่มได้อย่างเหมาะสม ลักษณะของการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะแสดงถึงความต้องการที่จะเข้าร่วม หรือถอนตัวออกจากกลุ่ม และอาจมีการต่อต้านในระหว่างเข้ากลุ่มกับผู้อื่น ในระดับของความรู้สึกเกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ให้ความสนใจผู้อื่น และต้องการให้ผู้อื่นสนใจ กล่าวคือสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้านการมีส่วนร่วมที่ต้องการแสดงออก เริ่มต้นจากระดับมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลไปจนถึงไม่มีปฏิสัมพันธ์กับใครๆ และสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ต้องการให้คนอื่นแสดงออก ต่อตน เริ่มต้นจากระดับที่ต้องการให้บุคคลอื่นมีปฏิสัมพันธ์กับตนไปจนถึงไม่ต้องการให้บุคคลอื่นมีปฏิสัมพันธ์กับตนเลย

บุคคลที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมน้อย (Undersocial) เป็นพวกที่มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่ชอบครุ่นคิดอยู่กับตนเอง (introvert) และชอบแยกตัวออกห่างจากผู้อื่น (withdrawn) ซึ่งทำให้เขามีความวิตกกังวลสูง กลัวการถูกทอดทิ้ง ต้องการให้มีคนสนใจเอาใจใส่ตน รู้สึกตนเองไร้คุณค่า และมองภาพลักษณ์ของตนในทางลบ ความคิดของคนกลุ่มนี้จะคิดเสมอว่าไม่มีใครสนใจ ทำให้การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้ เป็นลักษณะที่พยายามปลีกตัว ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น มีชีวิตโดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น เหตุผลที่ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบแยกตัวออกจากสังคม คือการเข้าใจว่าไม่มีใครเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง กังวลว่าตนเองไร้ค่า และมีความกังวลกลัวถูกทอดทิ้งเป็นพื้นฐาน

ในทางตรงข้ามบุคคลที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมมาก(Oversocial) มีแนวโน้มเป็นคนเปิดเผย มีพฤติกรรมชอบคบหาสมาคมกับผู้อื่นมากเกินไป ขณะเดียวกันก็ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับตน บุคคลกลุ่มนี้เป็นพวกอยู่คนเดียวไม่ได้ กิจกรรมทุกอย่างมักจะเป็นในรูปแบบการทำด้วยกัน โดยจะพยายามดึงความสนใจมาสู่ตนเอง ทำตัวเองให้คนอื่นสังเกตได้ โดยแท้จริงแล้วบุคคลทั้งสองแบบที่กล่าวมา ต่างมีความกลัวผู้อื่นปฏิเสธ จึงทำให้แสดงพฤติกรรมเหล่านี้ออกไป

ส่วนบุคคลที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ (Full Inclusion) เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่ราบรื่น สามารถอยู่ตัวคนเดียวได้หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสบายใจ สามารถอยู่ในกลุ่มได้อย่างไม่มีความกังวลใดๆ มีความสอดคล้อง มั่นคง ในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วยความรู้สึกที่แท้ ไม่มีความกังวลใจ ใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ มีส่วนร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

2.การควบคุม (Control) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าตนมีความสามารถทางด้านสติปัญญา มีเกียรติยศ มีการกระทำและความสามารถที่จะจัดการสิ่งแวดล้อมทั่วไปได้อย่างดี การควบคุมเป็นกระบวนการตัดสินใจของบุคคลต่อการควบคุมและอำนาจ(Power) มีอิทธิพล และยึดตนเองเป็นใหญ่ ความแตกต่างของระดับการควบคุมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือยอมรับในอำนาจแล้วทำตามผู้อื่น และต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในอำนาจแล้วทำตามตนเอง

บุคคลที่มีลักษณะของการควบคุมต่ำ (Abdicate) เป็นพวกยอมเสียสละมีแนวโน้มที่จะเป็นรองมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการยอมแพ้ ไม่กล้าตัดสินใจ ยอมทำตามผู้อื่น เป็นพวกที่ไม่ยอมใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อการบังคับคนอื่นทั้งที่บางครั้งเป็นสิ่งที่ควรทำ คนกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นผู้ตาม รู้สึกว่าตนไม่มีความสามารถพอที่จะรับผิดชอบอะไรได้ รู้สึกว่าตนไร้ ขาดการยอมรับในความสามารถของตน ไม่ไว้วางใจผู้อื่น

ส่วนบุคคลที่ลักษณะการควบคุมสูง (Autocrat) เป็นพวกเผด็จการ จะมีพฤติกรรมแสวงหาอำนาจ แข่งขัน ชอบสั่งการ ต้องการบังคับคนอื่นด้วยอำนาจที่ตนมีด้วยกลัวว่าบุคคลอื่นจะไม่ยอมอยู่ในอำนาจตน ลักษณะของบุคคลทั้งสองแบบจะมีความรู้สึกที่ตนไม่สามารถจัดการกระทำเช่นนี้ออกไปได้ ทำให้เขาต้องมีพฤติกรรมในลักษณะเหล่านี้อยู่

ส่วนบุคคลที่มีลักษณะการควบคุมอย่างเหมาะสม (Democrat) เป็นพวกเสมอภาค จะรู้สึกว่าตนสะดวกใจที่จะใช้หรือไม่ใช้วิธีการสั่งการในสถานการณ์ต่างๆ รู้สึกว่าตนมีความสามารถ และยอมรับความสามารถและเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนอย่างแท้จริง คนกลุ่มนี้จะรู้สึกเป็นสุขไม่ว่าจะเป็นผู้สั่งการหรือไม่ได้สั่งการ และได้รับหรือไม่ได้รับคำสั่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ตามความเหมาะสม

3. ความผูกพัน (Affective) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 2 คน ที่เป็นส่วนตัวซึ่งบุคคลจะมีความผูกพันกับคู่ของตนว่ารู้สึก รัก หรือเกลียดในระดับความเข้มที่แตกต่างกัน ความผูกพันต่อกันนี้ มีรากฐานมาจากความใกล้ชิด การต้องการการผูกพันมีระดับความรู้สึก 2 ลักษณะคือความสามารถรักผู้อื่น และต้องการให้ผู้อื่นรักตน

บุคคลที่มีความผูกพันต่อกันน้อย (Underpersonal) จะมีลักษณะหลักเลยที่จะผูกพันกับผู้อื่น มีความรู้สึกว่าไม่มีใครรักเขาหรืออยู่ในกลุ่มไม่มีใครชื่นชอบ ไม่มีความรู้สึกจริงใจต่อผู้อื่นและไม่เชื่อถือ ความรู้สึกที่ผู้อื่นมีต่อเขา จึงทำให้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างผิวเผิน แต่ลึกๆ แล้วบุคคลกลุ่มนี้พยายาม แสวงหาความรัก และมีความคิดว่าความผูกพันเป็นเรื่องของความเจ็บปวด จึงต่อต้านและไม่กล้าสนิทสนมกับใคร

ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีความผูกพันต่อกันมาก (Overpersonal) เป็นพวกที่พยายามให้ความสนิทสนมกับผู้อื่นมากกว่าปกติ จะทำตัวเป็นเจ้าของ และใกล้ชิดกับผู้อื่นตลอดเวลา และต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเขาอย่างทะนุถนอม บุคคลทั้งสองลักษณะดังกล่าวต่างมีความกังวลใจในพฤติกรรมของตน

ส่วนบุคคลที่มีความผูกพันอย่างเหมาะสม (Personal) จะมีความรู้สึกสะดวกใจทั้งสถานการณ์ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและในความสัมพันธ์ที่ห่างเหิน มีการยอมรับตามจริงแม้ว่าผู้อื่นจะชอบหรือไม่ชอบตนก็ตาม และเกิดการเคลื่อนไหวของกระแสพลังงานและความรู้สึกภายในร่างกาย ที่เขาสามารถรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน บุคคลพวกนี้จะเป็นคนที่สามารถให้ความรัก และความผูกพันกับผู้อื่นได้

1.6 กฎของกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบเปิด (The Rules of The Open Encounter)

หลักการที่สำคัญของกลุ่มจิตสัมพันธ์ เน้นถึงกฎเกณฑ์การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีลักษณะเฉพาะภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกได้ปฏิบัติ ชูทส์ (Schutz, 1972:181-191) ให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์เหล่านี้ว่า เป็นกฎที่มีใช้แต่เพียงใช้ในกลุ่มจิตสัมพันธ์เท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ได้ด้วย และกฎของกลุ่มจิตสัมพันธ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความแตกต่างของกลุ่มแต่ละกลุ่ม

กฎของกลุ่มจิตสัมพันธ์มีจำนวน 27 ข้อ เป็นข้อควรปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายจำแนกได้ 5 ด้าน ดังนี้ คือ

1. การสื่อสารที่มีความไว้ใจและเปิดเผยต่อกัน เป็นการสื่อสารที่
 - 1.1 ภายในกลุ่มมีความไว้ใจ และเปิดเผย
 - 1.2 ให้ความใส่ใจต่อร่างกายของสมาชิกกลุ่มอย่างมาก
 - 1.3 เน้นความรู้สึกมากกว่าความคิด

- 1.4 ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์แบบปัจจุบันขณะ(ที่นี่และเดี๋ยวนี้)
- 1.5 สมาชิกในกลุ่มไม่ควรใส่นาฬิกาข้อมือ ยกเว้นผู้นำกลุ่ม
2. มุ่งความสนใจต่อร่างกายและการเข้าสู่กิจกรรมกลุ่ม
 - 2.1 ห้องที่ใช้ประชุมไม่ควรมีเก้าอี้หรือโต๊ะ โดยให้สมาชิกนั่งกับพื้น หลีกเลี่ยงไม่ให้สมาชิกสวมเสื้อคลุม หรือถุงเท้า และไม่ควรพกกระเป๋าเงินเข้ามาภายในกลุ่ม
 - 2.2 สมาชิกควรวางที่นั่งตามสะดวกในการทำกิจกรรม แต่ไม่ควรนั่งติดกำแพง
 - 2.3 หลีกเลี่ยงการนำอาหารและเครื่องดื่มเข้ามาในกลุ่ม
 - 2.4 เน้นการแสดงออกทางด้านร่างกายมากกว่าคำพูด โดยพยายามใช้การสัมผัสทางร่างกาย เช่น การกอด การจับมือ เพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกได้มากกว่าการใช้คำพูดบอกกล่าวถึงความรู้สึก
 - 2.5 ถ้ามีกิจกรรมที่ต้องให้สมาชิกได้มีการออกแรงมากๆ ควรวางที่นอนที่แข็งแรง และเก็บสิ่งของที่เป็นอันตราย สำหรับการทำการกิจกรรมออกไป
 - 2.6 เมื่อมีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับภาพลักษณ์ทางกายของสมาชิก ควรให้สมาชิกได้มีการฝึกการใช้จินตนาการ โดยการสร้างมโนภาพเกี่ยวกับร่างกายตน
 - 2.7 หลีกเลี่ยงการดูบุนหรืในการเข้ากลุ่ม
 - 2.8 หลีกเลี่ยงการนำสารเสพติดหรือยาบรรเทาปวดเข้ากลุ่ม
 - 2.9 หลีกเลี่ยงการนำแว่นตา หรือคอนแทคเลนส์เข้ากลุ่ม
3. สมาชิกกล้าเป็นตัวของตัวเอง
 - 3.1 หลีกเลี่ยงการใช้คำที่แสดงว่าตนล้มเหลว เช่น "ไม่สามารถ"
 - 3.2 หลีกเลี่ยงวลีที่มีความหมายทางลบเช่น "ฉันไม่ต้องการ" "ฉันไม่ชอบ"
 - 3.3 หลีกเลี่ยงการใช้สรรพนามบุรุษที่แทนตัวเอง "เรา" ใช้คำว่า "ฉัน" แทนเวลาแสดงออกถึงความรู้สึก
 - 3.4 หากต้องการกล่าวถึงบุคคลอื่นควรกล่าวอย่างตรงไปตรงมา
 - 3.5 หลีกเลี่ยงไม่ให้สมาชิกพูดถึงปัญหาของผู้อื่น แต่เน้นให้สมาชิกกล่าวถึงปัญหาของตน
 - 3.6 หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่ไม่ได้แสดงออกถึงความรู้สึก
 - 3.7 ถ้ามีบางสิ่งบางอย่างทำให้เกิดความไม่พอใจ เบื่อ ต้องพยายามทำให้ความรู้สึกนั้นเปลี่ยนแปลงให้ได้
 - 3.8 ถ้าพบว่าเกิดความเบื่อ หรือรู้สึกไม่ดีกับสมาชิกในกลุ่ม ต้องพยายามหาว่าอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดความเบื่อ

3.9 สมาชิกต้องมีความกล้าในการพูดอย่างตรงไปตรงมากับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยใช้คำถามที่ไม่เกิดผลเสียกับบุคคลที่ถูกถาม

3.10 สมาชิกต้องมีความกล้าในการบอกปฏิเสธกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายกับตัวสมาชิก

4. ใช้พลังงานของร่างกายช่วยทำให้ความนึกคิดเกี่ยวกับตนได้เปิดกว้างมากขึ้น

4.1 เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของตนเอง สมาชิกควรใช้น้ำเสียงที่แสดงถึงพลังของเสียง ซึ่งจะมีผลช่วยให้ขยายความนึกคิดของตน

4.2 ความรู้สึกกลัวจะจำกัดการเปิดกว้างความนึกคิดเกี่ยวกับตน ดังนั้นควรจัดการกับความกลัว โดยใช้พลังงานของร่างกาย เพื่อให้สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกของตนได้อย่างอิสระ

5. การรวมกระแสวิญญาณและความกล้าเป็นตัวของตัวเองเข้าด้วยกัน

5.1 กิจกรรมที่นำไปปฏิบัตินั้นสมาชิกต้องมีความสมัครใจ

กฎเกณฑ์เหล่านี้ผู้นำกลุ่มจะต้องรู้และเข้าใจอย่างชัดเจน เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ อันจะเกิดผลทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดความงอกงามในตนเองอย่างเต็มที่

1.7 กระแสของความเคลื่อนไหวของกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์

กระแสกลุ่มจะเกิดขึ้นตามขั้นตอนพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งลำดับขั้นตอนของกระแสกลุ่มมีดังนี้ คือ (Schutz, 1971: 117-136)

1. ช่วงการมีส่วนร่วมในกลุ่ม (Inclusion Phase) เป็นช่วงที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะเริ่มของการเข้ากลุ่ม เป็นมิติของการเข้า-ออก(In-Out) หมายถึงขอบเขตการติดต่อของบุคคล บางคนชอบเข้ากลุ่มมาก และทำสิ่งต่างๆ ร่วมกับกลุ่ม ชอบที่จะเป็นผู้เริ่มต้นการสนทนากับคนแปลกหน้าก่อน ในขณะที่บางคนชอบที่จะอยู่คนเดียวและไม่เริ่มต้นการสนทนากับผู้อื่นก่อน ชอบความเป็นส่วนตัว บุคคลแต่ละคนมีความชอบแตกต่างกันในความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรืออยู่คนเดียว อยู่ในกลุ่ม หรือหลีกเลี่ยง ดังนั้นจึงเป็นช่วงเริ่มแรกที่บุคคลมีการตัดสินใจว่าต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือไม่ สิ่งนี้จะเกิดขึ้นตอนแรกๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนพยายามหาสิ่งที่เหมาะสมกับตนมากที่สุด โดยเริ่มให้ความสนใจหรือละเลยกลุ่ม ความวิตกกังวลว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มได้มากน้อยเพียงใด อาจทำให้สมาชิกบางคนแสดงพฤติกรรมต่อต้าน พูดมาก ถอยหนี หรือแสดงความแค้น ความสามารถ กลุ่มจะดำเนินแบบปัจจุบันขณะ ทำให้สมาชิกต้องปรับตัวให้สอดคล้องกัน ซึ่งช่วยลดพฤติกรรมต่างๆ ได้ และปรับตัวสู่การมีสัมพันธ์ภาพใหม่

สิ่งสำคัญในช่วงการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ได้แก่พลังงานและขอบเขตการติดต่อระหว่างบุคคล ปัญหาของขอบเขตการติดต่อของบุคคล ได้แก่ข้อกำหนดสำหรับสมาชิกและการที่จะอยู่ในกลุ่ม หรือออกจากกลุ่ม การสร้างสัมพันธภาพในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญ กลุ่มจะมีพลังก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนผูกมัดตนเองกับกลุ่ม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ถ้ากลุ่มไม่มีพลังกลุ่มจะสิ้นสุดลงในที่สุด การเริ่มสัมพันธภาพในช่วงนี้ สิ่งที่เกิดบ่อยครั้งคือการตัดสินใจผูกมัดตนเองที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือการให้ความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยปกติการเริ่มสัมพันธภาพแต่ละคนจะเสนอสิ่งที่น่าสนใจให้คนอื่นสนใจ และบ่อยครั้งที่จะเริ่มด้วยการเงี่ยเพราะไม่แน่ใจว่าคนอื่นจะให้ความสนใจตนเองหรือไม่ การมีส่วนร่วมในกลุ่มนำไปสู่ความคิดเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ ความสำเร็จ การยอมรับ การมีคุณค่า ซึ่งแตกต่างจากความผูกพันตรงที่การมีส่วนร่วมไม่เกี่ยวกับความเข้มของอารมณ์แต่ละคน และต่างจากการควบคุมตรงที่การมีส่วนร่วมไม่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรวมตัวของบุคคล

ดังนั้นการมีส่วนร่วมกันระหว่างสมาชิก จึงเป็นกระแสกลุ่มให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่า ได้รับความสนใจ การยอมรับ ผู้นำกลุ่มจึงควรใส่ใจ และนำกิจกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา ได้แก่ การนั่งชิดกันเป็นวงกลม โดยไม่มีสิ่งของมาขวาง การปิดตา การจินตนาการ การหมุนมือไปรอบๆ เป็นต้น กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมกันในระหว่างสมาชิกกลุ่ม คือ การได้สัมผัส เพื่อลดความรู้สึกโดดเดี่ยว หรือการพูดลมหายใจ เพื่อช่วยให้สมาชิกรู้เท่าทันตนเองในปัจจุบันขณะ

2.ช่วงการควบคุม (Control Phase) เป็นมิติการอยู่เหนือกว่า หรืออยู่ต่ำกว่า(Top-Bottom) หมายถึงขอบเขตของอำนาจการควบคุม บางคนมีความสุขเมื่อได้รับมอบหมายให้ดูแลผู้อื่น แต่บางคนชอบที่จะไม่ควบคุมคนอื่น พอใจที่จะไม่บอกให้ใครทำอะไรให้ พยายามค้นหาสภาพที่ต้องไม่รับผิดชอบอะไร

เป็นช่วงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากช่วงการมีส่วนร่วมกัน เมื่อสมาชิกเกิดความรู้สึกมั่นคงในการอยู่ร่วมกันภายในกลุ่มแล้ว สมาชิกมีการแสวงหาบทบาทของตนเองที่แตกต่างกัน อาจปรากฏออกมาในรูปของการแข่งขัน การมีอำนาจ การควบคุม ความรับผิดชอบของสมาชิกจะเกิดขึ้นภายในกลุ่ม ทำให้กลุ่มเริ่มมีความแตกต่างในบทบาทของสมาชิก เป็นช่วงที่สมาชิกในกลุ่มมีการเผชิญหน้ากัน

ดังนั้นสิ่งที่ช่วยให้กลุ่มไปสู่เป้าหมายได้ดี คือมีการอภิปรายถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์เริ่มต้นของกลุ่ม ข้อตกลง และรูปแบบการดำเนินการ ตลอดจนถึงความรับผิดชอบต่องานของกลุ่ม ซึ่งทำให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมที่ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3.ช่วงความผูกพัน (Affective Phase) เมื่อกกลุ่มสามารถพัฒนาลักษณะการควบคุมของตนได้อย่างเหมาะสมแล้ว จะนำไปสู่ช่วงการสร้างความผูกพัน เป็นมิติของการอยู่ใกล้-ไกล(near-far) หมายถึงขอบเขตของการใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้อื่น บางคนได้รับความพอใจจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่ง

เขาสามารถพูดคุยเกี่ยวกับความรู้สึก ความลับ ความคิดภายในตัวเขา มีคนไว้วางใจได้หนึ่งหรือสองคน หรือมากกว่านั้น แต่บางคนพอใจกับการหลีกเลี่ยงการเปิดเผยกับผู้อื่น และค่อนข้างที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นให้อยู่ในระดับความรู้สึกมากกว่าระดับการเป็นเพื่อนสนิท ดังนั้นจึงเป็นช่วงที่สมาชิกเกิดความใกล้ชิด เป็นมิตรกันอย่างแท้จริง มีการสร้างความผูกพันระหว่างกันและกัน สามารถรับรู้ถึงความรักที่มีต่อตนเองและผู้อื่นได้ชัดเจน เป็นความรู้สึกดีๆ ที่มีให้แก่กันและกัน เป็นช่วงที่เกิดหลังจากเกิดความพึงพอใจในช่วงการควบคุม

ดังนั้นกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้นำไปสู่ช่วงนี้ ควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสัมผัสการใกล้ชิดทางกาย การให้และการรับซึ่งกันและกัน แบ่งปันความรู้สึกดีๆ ที่มีให้แก่กันและกัน นำไปสู่การมีความผูกพันอย่างเหมาะสม

1.8 องค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่มจิตสัมพันธ์

1. ผู้นำกลุ่ม

ผู้นำกลุ่ม เป็นผู้เอื้ออำนวยในการนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายตามต้องการ ซึ่งผู้นำกลุ่มควรเป็นคนที่มีความไวต่อการรับรู้ในความรู้สึกของสมาชิกกลุ่ม เป็นคนรู้เท่าทันตน สามารถรับรู้ว่าการทำอะไรแสดงออกถึงความรู้สึกอย่างเปิดเผย และมีความไว้วางใจ เป็นผู้รับฟังที่ดี มีการให้ข้อมูล และมีความเข้าใจ (Schutz, 1967: 21)

2. สมาชิกและขนาดกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มจิตสัมพันธ์ ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 6-12 คน และสมัครใจเข้าร่วมกลุ่ม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตนเอง สมาชิกกลุ่มควรมีโอกาสรับฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสารโดยตรง แสดงความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนจะได้รับประโยชน์จากกลุ่มอย่างทั่วถึง (Schutz, 1967: 21)

3. ระยะเวลาในการร่วมกิจกรรมกลุ่ม

ระยะเวลาในการร่วมกลุ่มจิตสัมพันธ์ อาจจะเข้าร่วมกลุ่มเป็นช่วงเวลา หรือแบบต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ความพร้อมของสมาชิก ความสะดวกในการร่วมกลุ่มเป็นสำคัญ (Rogers, 1977: 13) ในกรณีที่พบเป็นรายสัปดาห์ควรมีเวลาการเข้ากลุ่มในแต่ละช่วงไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมงครึ่ง เพราะช่วงเวลาดังกล่าวสามารถช่วยในการลดกลไกการป้องกันตนเองของสมาชิกแต่ละคนได้ (Yalom, 1975: 280 อ้างใน ชูชัย สมิทธิไกร, 2538)

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน

2.1 ความหมายของภาพลักษณ์ของตน

การมองตนเองสามารถให้คำจำกัดความได้หลายๆ รูปแบบ ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของภาพลักษณ์ของตน(self-image) นั้น ควรทราบว่า อัตมโนทัศน์(self-concept) และภาพลักษณ์ของตน เป็นคำที่สามารถใช้แทนกันได้(Petersen, 1981) มีผู้ให้คำจำกัดความของอัตมโนทัศน์หรือภาพลักษณ์ของตนว่าเป็นการรับรู้ตนเอง และการประเมินตนเองโดยเน้นว่าอัตมโนทัศน์หรือภาพลักษณ์ของตนเป็นระบบโครงสร้างของการรับรู้ ทักษะคติ ความรู้สึก ความเข้าใจ การยอมรับ และการประเมินเกี่ยวกับตน(Rogers, 1951) เป็นความคิด และความรู้สึกของบุคคลทั้งหมด ที่มีการอ้างอิงถึงตนเองในลักษณะเชิงภววิสัย(Rosenberg, 1979) เป็นปรากฏการณ์รวมของประสบการณ์ และความคิดของบุคคลที่มีต่อตัวของเขาเองในทุกแง่มุมของชีวิต(Coombs, 1981) เป็นการประเมินตนเองขั้นพื้นฐานว่าชอบ หรือไม่ชอบตนเอง พอใจ หรือไม่พอใจตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง ความเชื่อที่บุคคลมีต่อตนเองว่า เขาเป็นคนมีคุณค่า มีความสำคัญ เป็นที่น่าชื่นชอบ หรือในทางตรงกันข้าม บุคคลอาจรู้สึกว่ตน มีความไม่สมบูรณ์ ไม่เป็นที่ชื่นชอบ หรือไม่ได้รับการยอมรับ(Yau, 1991)

สรุปได้ว่า ภาพลักษณ์ของตน หมายถึง ความรู้สึก และความคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อตนเองในทุกด้าน ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ เป็นผลมาจากประสบการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างตน และสิ่งแวดล้อม ภาพลักษณ์ของตน ของแต่ละบุคคลอาจมีทั้งทางบวก และทางลบ

2.2 พัฒนาการของภาพลักษณ์ของตน

การพัฒนาภาพลักษณ์ อัตมโนทัศน์ และเอกลักษณ์ของตน ต้องเกิดจากการผ่านการเรียนรู้ ในความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่วัยเด็กเป็นต้นมา เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณ แต่เป็นพัฒนาการของชีวิตที่เป็นระบบและเป็นขั้นตอน เป็นประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชีวิตและมีผลต่อเนื่องไปจนถึงอนาคต(Coombs, 1981)

โคมส์และสไนก์ (Combs และ Snygg cited in Stuart และ Sundeen, 1983) กล่าวว่า ไม่มีประสบการณ์ใดจะมีความสำคัญ ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในวัยเด็ก ได้เท่ากับประสบการณ์ในครอบครัว และภาพลักษณ์ของตนในวัยเด็ก จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนของบุคคลในวัยต่อไป เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนถึงวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เพื่อนและบุคคลอื่นๆ ในสังคมที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องกับ จะมีอิทธิพลให้เกิดประสบการณ์ที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ และได้พัฒนาภาพลักษณ์ของตนมากยิ่งขึ้น

โรเจอร์ส กล่าวว่า การพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือภาพลักษณ์ของตน ของบุคคล เริ่มมาตั้งแต่วัยทารก โดยประสบการณ์ที่ทารกประสบถูกนำสู่การรับรู้อย่างรู้ตัว เป็นเหตุการณ์ในสนามแห่งปรากฏการณ์ที่แยกแยะออกมาเป็น "ตน" หรือ "ฉัน" หรือสัมพันธ์ กับ "ตน" หรือ "ฉัน" และกลายเป็นอัตมโนทัศน์ ในขณะที่ทารกมีการรับรู้เกี่ยวกับตน ทารกได้พัฒนาความต้องการให้ผู้อื่นมีทัศนคติในทางบวกกับตน คือ ทารกต้องการความรัก ความอบอุ่น และการยอมรับ ทารกจะลงความเห็นเชิงสันนิษฐานจากท่าทีการแสดงออกของผู้อื่น เช่น น้ำเสียง ท่าทาง ทารกจะพัฒนาการรับรู้ทั้งหมดว่าผู้อื่นยอมรับตนอย่างไร (Rogers 1951, สุภาพรพรณ โศตรจรัส 2532)

ในช่วงต้นของชีวิต บิดามารดาเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความนึกคิดเกี่ยวกับตนในเด็กมากที่สุด ถ้าบิดามารดาเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ทะนุถนอม เด็กจะรู้สึกว่าเป็นที่รัก เป็นที่ต้องการของบิดามารดา ตนเองมีคุณค่า ในทางตรงข้ามถ้าบิดามารดาเลี้ยงดูด้วยการทำโทษ หรือไม่ใส่ใจกับคำถามของเด็ก มีความลำเอียง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เด็กเกิดความนึกคิดที่ไม่ดีต่อตนเอง คิดว่าตนไม่มีความสามารถ ในขณะที่บางคนคิดว่าตนเก่ง ทำอะไรได้ดีและถูกต้องเด็กเหล่านี้จะมีความมั่นใจและตั้งใจเรียน(กาญจนา อิมส์สารวัณรัตน์ 2534) บุคคลจะรับรู้ว่าเป็นเช่นไรจากความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย ภาพลักษณ์ของตนสามารถพัฒนาได้ทั้งทางดี และไม่ดี เป็นกระบวนการพัฒนาต่อเนื่องตลอดชีวิต(รุ่งนภา ภาณิตร์รัตน์ 2534)

2.3 ความสำคัญของภาพลักษณ์ของตน

ความสนใจในการค้นหาภาพลักษณ์ของตน เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาทำความเข้าใจ และรู้จักตนเอง เป็นลักษณะของพัฒนาการที่เริ่มมีตั้งแต่ระยะวัยทารกตอนปลายในลักษณะเกิดความเข้าใจตนเองว่าเป็นบุคคลหนึ่งแล้วพัฒนามาเป็นการเริ่มรู้จักตนเองในวัยเด็กตอนกลาง การเข้าใจตนเองนี้เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจะมีการค้นหาเอกลักษณ์ของตน เพื่อเกิดความรู้จัก เข้าใจในตนเองมากขึ้น

นักทฤษฎีบุคลิกภาพหลายท่านกล่าวว่า อัตมโนทัศน์ หรือ ภาพลักษณ์ของตน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดโดยเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ในฐานะเป็นศูนย์กลางและเป็นตัวเชื่อมโยงพฤติกรรมทุกชนิดทั้งในลักษณะเป็นตัวกระตุ้นและเป็นตัวตอบสนองด้วย ภาพลักษณ์ของตนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการผสมผสานบุคลิกภาพของบุคคล แอริคสัน(Erikson) ได้ให้ความสำคัญของการมองภาพลักษณ์ของตน โดยเฉพาะในวัยรุ่นว่าเป็นวัยที่ต้องพัฒนาให้ " พบตน " จึงจะผ่านพ้นภาวะวิกฤตในวัยรุ่นและเข้าสู่วัยผู้ใหญ่อย่างมีบุคลิกภาพที่มั่นคง หากวัยรุ่นไม่สามารถมองภาพลักษณ์ของตนได้ชัดเจน วัยรุ่นจะเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกว่าคุณถูกทอดทิ้ง (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2540)

การทำความเข้าใจในพฤติกรรมของบุคคล จะมีความหมายมากขึ้น ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจภาพลักษณ์ของเขาได้ ภาพลักษณ์ของตนมีผลต่อความสามารถในการปรับตัวของบุคคล บุคคลที่มีภาพลักษณ์ของตนทางลบ จะมีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย มีการรับรู้แคบ หรือเบี่ยงเบนจากความเป็นจริง เนื่องจากมีความรู้สึกถูกคุกคามได้ง่าย มีระดับความวิตกกังวลสูง และมักใช้กลไกการป้องกันตนเอง ทำให้ไม่สามารถปรับตัวต่อชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่มีภาพลักษณ์ของตนทางบวก มักจะเป็นผู้ที่เข้มแข็ง เปิดเผย การมีภาพลักษณ์ของตนทางบวก เป็นผลทำให้การรับรู้ถูกต้อง (Secord, 1974)

ความสามารถรับรู้ตนเองได้อย่างถูกต้องทำให้บุคคลนั้นมีสุขภาพจิตที่ดีตามไปด้วย บุคคลใดที่มีการยอมรับภาพลักษณ์ของตนดีแล้ว ย่อมหมายถึงความสามารถในการยอมรับในความไม่สมบูรณ์หรือส่วนที่บกพร่องของตนได้มากขึ้น และในทางตรงข้ามความไม่สามารถมองภาพลักษณ์ของตนได้ทั้งหมดจะก่อให้เกิดความกังวลใจ ซึมเศร้า กลุ้มใจ หรือไม่สบายใจ กล่าวคือผู้อื่นจะไม่ยอมรับตนจนทำให้เกิดความโดดเดี่ยวได้ (Schutz, 1958)

การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนเป็นผลจากวุฒิภาวะและการเรียนรู้ของบุคคล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนได้แก่ สังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ การยอมรับหรือไม่ยอมรับจากสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่รวมถึงบุคคลสำคัญที่มีต่อบุคคลนั้นเช่น บิดา มารดา พี่น้อง ครู เป็นต้น มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือด้อยลงของภาพลักษณ์ของตนของบุคคลนั้น ภาพลักษณ์ของตนเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะค่อยๆพัฒนาต่อไปจนมีความคงตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ และเนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์ใหม่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นภาพลักษณ์ของตนจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างต่อเนื่องตราบเท่าที่บุคคลยังมีประสบการณ์ใหม่ผ่านเข้ามาในชีวิต และเมื่อภาพลักษณ์ของตนของบุคคลเปลี่ยนไปจะส่งผลให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนไปจากเดิมด้วย

ภาพลักษณ์ของตนของบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล บุคคลคิดเช่นใดก็จะแสดงออกมาเช่นนั้น บุคคลที่มีการนึกคิดหรือมองภาพลักษณ์ของตนในด้านดี จะสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี ย่อมทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนบุคคลที่ไม่มีความเข้าใจในตนเอง ไม่สามารถรับรู้ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ เจตคติที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้ตามความเป็นจริง นั่นคือ มองเห็นตนเองไม่ชัดเจนคลุมเครือ สับสน หรือไม่สามรถยอมรับตนเองได้ อาจกล่าวได้ว่าบุคคลนั้นมีการนึกคิดเกี่ยวกับตนไม่ดี หรือมีการมองภาพลักษณ์ของตนในทางลบ

หากช่วยเหลือให้บุคคลได้มีประสบการณ์และมีการแสดงออกอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเอง การเข้าใจตนเอง ค้นพบและยอมรับตนเองในที่สุด คือรู้ถึงความสามารถ ความถนัดและขีดจำกัดของตนเอง ที่สำคัญคือการเรียนรู้ถึงความต้องการของตนเองที่ตนเองสามารถจะสนองตอบได้ตามความเป็นจริงจะทำให้ บุคคลนั้นมีการมองภาพลักษณะของตนได้ชัดเจนขึ้น

2.4 การประเมินภาพลักษณะของตน หรืออัตมโนทัศน์มีหลายวิธี ดังนี้ คือ

1.เทคนิค Q-sort

เป็นเทคนิคหนึ่งที่โรเจอร์สใช้ศึกษาอัตมโนทัศน์ของบุคคลโดยใช้การ์ด 100 แผ่นที่มีประโยคอธิบายตนเอง ให้บุคคลเลือก และจัดประโยคในการ์ดตามการรับรู้ของตนออกเป็นกองๆ จากกองที่เหมือนตนเองน้อยที่สุดไปยังกองที่เหมือนตนเองมากที่สุด จากนั้นให้เลือกใหม่ตามการอธิบายตัวตนที่อยากเป็น นั่นคือตัวตนที่บุคคลต้องการเป็นมากที่สุด โดยวิธีนี้สามารถเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างตนตามที่รับรู้กับตนที่อยากเป็น ถ้ามีความสอดคล้องกันมาก บุคคลนั้นสามารถปรับตัวได้ดี นอกจากนั้นอาจให้เพื่อนเลือกการ์ดเพื่อดูภาพลักษณะที่บุคคลอื่นมีต่อเรา เปรียบเทียบกับการรับรู้ของตนด้วย

2.การใช้มาตรวัดการรายงานตนเอง(self-report scale)

มีผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพลักษณะของตนหรืออัตมโนทัศน์ไว้หลายท่าน เช่น มาตรวัดอัตมโนทัศน์ของเพียร์-แฮวิส(PiersและHawis ,1964)เพื่อใช้วัดอัตมโนทัศน์ของเด็กอายุตั้งแต่ 8 ปี ถึงวัยรุ่นตอนปลาย หรือมาตรวัดอัตมโนทัศน์เทเนลส์(Fitts ,1971)เพื่อใช้วัดอัตมโนทัศน์ของเด็กอายุตั้งแต่ 12ปีขึ้นไป สำหรับการประเมินภาพลักษณะของตนของวัยรุ่นนั้น เดเนียล ออฟเฟอร์ (Daniel Offer, 1972)ได้พัฒนาแบบวัดภาพลักษณะของตนสำหรับวัยรุ่น ในปีค.ศ. 1961 และมีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในประเทศต่างๆ มีการแปลไปใช้ถึง 15 ภาษา และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่นในหลายประเทศ ได้แก่ ฝรั่งเศส อิสราเอล ญี่ปุ่น อินเดีย ไต้หวัน เป็นต้น (Offer et al., 1984) เป็นแบบวัดที่วัดภาพลักษณะของตนของบุคคลด้านต่างๆ ด้วยกัน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านครอบครัว ด้านเพศ และด้านการเผชิญปัญหา ลักษณะเป็นข้อคำถาม129 ข้อ แต่ละข้อให้ผู้ตอบเลือก 1คำตอบ จาก 6ระดับ จากจริงที่สุด-ไม่จริงเลย(Stoller et al., 1996)

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อภาพลักษณะของตน

ออฟเฟอร์ และคณะ (Offer, Melvin & Sabshin, 1984 : 90-97) ได้ศึกษาภาพลักษณะของตนของบุคคลที่ไม่มีปัญหาการปรับตัวหรือความเจ็บป่วยทางจิต เป็นวัยรุ่นที่เรียกว่าปกติ สรุปรูปแบบภาพลักษณะเกี่ยวกับตนของวัยรุ่นได้ 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1.ด้านจิตใจ

วัยรุ่นปกติมีการมองภาพลักษณะของตนไปในทางบวก โดยมีความเชื่อว่าตนเองมีความสุข มีความมั่นใจในตนเอง ไม่รู้สึกว่าคุณค่าต่ำกว่าผู้อื่น รู้สึกเท่าเทียมกับผู้อื่น มองโลกในแง่ดี ไม่มีความกังวลใจ ที่อยู่ในสถานการณ์ที่คุ้นเคย รู้สึกว่าตนเองสามารถควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าสถานการณ์นั้น จะเปลี่ยนไปจากเดิม มีความมั่นใจว่าตนสามารถจัดการกับชีวิตของตนได้ และมีความภาคภูมิใจในร่างกายของตน โดยเชื่อว่า มีร่างกายที่แข็งแรง สุขภาพดี และพบว่าวัยรุ่นชาย มีการมองภาพลักษณะของตน ด้านร่างกายดีกว่าวัยรุ่นหญิง

2.ด้านสังคม

วัยรุ่นปกติมีการมองภาพลักษณะของตนด้านเป้าหมายทางการศึกษาและอาชีพไปในทางบวก โดยเชื่อว่า มีอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองรองรับพวกเขาอยู่ เมื่อมีความพร้อมก็สามารถเข้าทำงานได้เลย และไม่ชอบที่จะได้รับความอนุเคราะห์จากผู้อื่น เชื่อว่าผลงานของตนจะออกมาดีและเป็นกำลังใจให้กับชีวิตการทำงานของตน

ส่วนด้านการคบหาสมาคมนั้น วัยรุ่นปกติมีความยินดี และความรู้สึกที่ดี ที่ได้รู้จักกับผู้อื่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น และเชื่อว่าตนน่าจะประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมในสังคม และการประกอบอาชีพในอนาคต

ทางด้านศีลธรรมวัยรุ่นปกติหญิงมีทัศนคติทางบวกมากกว่าวัยรุ่นชาย และมีพฤติกรรมต่อต้านสังคมน้อยกว่าวัยรุ่นชาย วัยรุ่นหญิงจะติดกลุ่มเพื่อนมากกว่าวัยรุ่นชาย โดยส่วนใหญ่แล้ววัยรุ่นชายค่อนข้างมีความเป็นตัวของตัวเองมากกว่า และจะตามผู้อื่นน้อยกว่าวัยรุ่นหญิง

3.ด้านเพศ

โดยทั่วไปวัยรุ่นปกติไม่มีความกังวลในเรื่องเพศ และเพื่อนของพวกเขาส่วนใหญ่นั้นจะเป็นเพศตรงข้าม วัยรุ่นชายจะมีการเปิดเผยและใส่ใจในเรื่องเพศมากกว่าวัยรุ่นหญิง บ่อยครั้งที่วัยรุ่นชายมักจะชอบคิดถึงเรื่องเกี่ยวกับเพศด้วย

4.ด้านครอบครัว

วัยรุ่นปกติมีการมองภาพลักษณะของตนทางด้านครอบครัวว่า มีความสุขดีกับบิดามารดาของตน และเชื่อว่าบิดามารดามักจะเตรียมแต่สิ่งดีๆ ให้กับพวกตน ทั้งวัยรุ่นชาย และหญิงมีการมองภาพลักษณะของตนด้านครอบครัวไม่แตกต่างกัน

5.ด้านการเผชิญปัญหา

วัยรุ่นปกติมีการมองภาพลักษณะของตนทางด้านการปรับตัวได้ดีตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเชื่อว่ามีทักษะ และความมุ่งมั่นที่จะไปสู่เป้าหมาย มีความกล้าที่จะเรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่ วัยรุ่นหญิงตอนต้น มีปัญหาทางด้านจิตใจมากกว่า และไม่สามารถเผชิญปัญหาที่เข้ามาในชีวิตได้ดีเท่ากับวัยรุ่นหญิงตอนปลาย หรือวัยรุ่นชายทั้งตอนต้น และตอนปลาย

2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตน

นวลศิริ เปาโรหิตย์ ได้กล่าวถึงปัจจัย 3 ประการ ที่มีผลให้ภาพลักษณ์ของตนของบุคคลเปลี่ยนแปลงได้คือ (นวลศิริ เปาโรหิตย์ 2524 : 115) คือ

1. พัฒนาการทางร่างกายในทุกช่วงของชีวิต การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางร่างกายของบุคคลมีผลให้ภาพลักษณ์ของตนของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปได้ และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี
2. วิกฤติการณ์ในชีวิตของบุคคล เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตที่บุคคลประสบที่สามารถทำให้ภาพลักษณ์ของตนเปลี่ยนแปลงได้
3. การบำบัดทางจิต เป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลที่ได้รับความกดดันทางอารมณ์อย่างมาก ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของเขาได้ โดยการช่วยให้บุคคลได้รู้จัก และเข้าใจตนเอง รวมทั้งสถานการณ์ที่ตนเองประสบอยู่ อันมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนของบุคคลในทางที่ดีขึ้น

2.7 ลักษณะของบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ทางบวกและทางลบ มักจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองดังนี้ คือ (สิทธิโชค วรานุสันติกุล 2414)

ลักษณะของบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ในทางบวก มักจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน ดังนี้

ก. ด้านสัมฤทธิผล

เฉลียวฉลาด มีเหตุผล ทะเยอทะยาน ชอบเล่นเกม กีฬา เป็นสมาชิกคนสำคัญของครอบครัว ยึดมั่น มีความสามัคคีกับพี่น้อง แบ่งเวลาได้ดี เป็นนักเรียน บุตรที่ดี คล่องแคล่วว่องไว มีบิดามารดาที่รักกัน

ข. ด้านการปรับตัวทางอารมณ์

มีความมั่นคง ำแรง สุขุมรอบคอบ ชอบผจญภัย เชื่อมมั่นในตนเอง ไม่อิจฉาริษยา ชอบเผชิญหน้าคน มองโลกในแง่ดี

ค. ด้านการปรับตัวทางสังคม

ชอบมีเพื่อน เข้ากับทุกคนได้ทุกระดับ ชอบสังสรรค์ เข้าใจผู้อื่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อนรัก
ลักษณะของบุคคลที่มีการมองภาพลักษณะของตนในทางลบ มักจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน ดังนี้

ก. ด้านสัมฤทธิ์ผล

ก. ด้านสัมฤทธิ์ผล

ทำงานช้า สติปัญญาต่ำ ไม่มีเหตุผล โดนรังแก ขี้เกียจ มักถูกตำหนิ บิดามารดาทะเลาะกัน

ข. ด้านการปรับตัวทางอารมณ์

เศร้าหมอง อ่อนเพลียง่าย ก้าวร้าว รู้สึกว่าตนไม่มีอะไรดี ท้อแท้ ขี้อาย ขี้อิจฉา ตกใจง่าย

ค. ด้านการปรับตัวทางสังคม

มองคนในแง่ร้าย ไม่ช่วยเหลือคนอื่น แสดงอาการไม่ชอบเพื่อนที่ได้ดีกว่า ตูถูกคนอื่น เห็นแก่ตัว ชอบยอมคนอื่น ฟังพาท้ายไม่ได้

จากแนวคิดและผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าผู้ที่มีภาพลักษณ์ของตนในทางบวก มีการปรับตัวทางอารมณ์และสังคมได้เป็นอย่างดี ส่วนบุคคลที่มีภาพลักษณ์ของตนในทางลบจะมีปัญหาในการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม หากได้รับการบำบัดทางจิตด้วยวิธีการปรึกษาทางจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์สามารถช่วยให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของตนไปในทางบวกได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการถูกล่วงเกินทางเพศ

3.1 ความหมายของการถูกล่วงเกินทางเพศ

สถานิติบัญญัติของสหรัฐอเมริกา(1984 อ้างใน Tower, 1993) ให้ความหมายของการถูกล่วงเกินทางเพศ 2 ความหมาย คือ

1.การจ้าง การใช้ การเกลี้ยกล่อม การชักชวนโดยใช้สิ่งล่อใจ การล่อลวง หรือการบังคับ ทุจริต เพื่อให้มีการตอบสนองทางเพศของผู้ใหญ่

2.การข่มขืน การรุกรานทางเพศ หญิงขายบริการ(prostitution) การที่ผู้ใหญ่แสวงหาผลประโยชน์ทางเพศกับเด็ก การร่วมประเวณีระหว่างชายหญิงที่มีบิดามารดาเดียวกัน(incest) หรือภายใต้สภาพการณ์ที่เห็นว่าสุขภาพและความปลอดภัยของเด็กเสี่ยงหรือมีอันตราย

สถาบันแห่งชาติสำหรับเด็กที่ถูกทอดทิ้งและทารุณกรรมของสหรัฐให้คำนิยามของการล่วงเกินทางเพศว่าเป็น ประสบการณ์ทางเพศในวัยเด็กที่มีผลต่อศักยภาพการพัฒนามาทางสุขภาพและจิตใจของเด็ก

การล่วงเกินทางเพศ หมายถึงการกระทำในด้านกิจกรรมทางเพศต่อเด็กหรือวัยรุ่นในลักษณะต่างๆ โดยที่เด็กหรือวัยรุ่นจะมีความยินยอม หรือไม่มีความยินยอมต่อการกระทำทางเพศนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่ หรือผู้กระทำ ซึ่งในเด็กอาจไม่มีความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง และถือเป็นการละเมิดสิทธิทางสังคมของครอบครัว(Schechter & Roberge, 1976) เกิดขึ้นเนื่องจากจิตไร้สำนึก หรือการแสวงหาผลประโยชน์จากความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยม โดยไม่คำนึงถึงอายุของอีกฝ่าย(Finkelhor & Hotaling, 1984) กล่าวได้ว่าการถูกล่วงเกินทางเพศ หมายถึงการกระทำใดๆ ต่อเด็กโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เด็กเป็นเครื่องมือ ตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่ โดยเด็กที่ยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะเข้าใจถึงการกระทำเหล่านั้น อาจเกิดโดยการบังคับข่มขู่ หรือหลอกล่อ ชักชวน ให้สิ่งตอบแทน (Finkelhor & Korbin, 1988)

สรุปได้ว่าการล่วงเกินทางเพศ หมายถึงการกระทำในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางเพศ โดยใช้เด็กเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่

3.2 รูปแบบของการถูกล่วงเกินทางเพศ

โดยทั่วไปได้แบ่งรูปแบบของการถูกล่วงเกินทางเพศจากการกระทำ (Tower, 1993 และ อุมพร ตรังคสมบัติ , มปป.) ดังนี้ คือ

1.การกระทำจากบุคคลภายในครอบครัว (Familial Abuse) เป็นการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางสายโลหิต หรือไม่ว่าโดยสายโลหิตหรือโดยกฎหมายก็ตามเรียกว่า "incest" โดยผู้ล่วงเกินทางเพศเป็นบุคคลที่เด็กรู้จักและคุ้นเคยมาก่อน เช่น บิดา มารดา บิดาเลี้ยง ตลอดจนญาติ เพื่อนบ้าน ครู พบถึงร้อยละ 85 กรณีที่พบบ่อยที่สุดคือ บิดากับบุตรสาว

การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางสายโลหิต(incest) เป็นสิ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ผิดปกติในครอบครัว ในกรณีที่บิดาเป็นผู้กระทำ พบว่า มารดามีลักษณะอ่อนแอ และไม่คอยทำหน้าที่ของมารดา แต่ให้บุตรสาวทำแทน มารดามักไม่ค่อยอยู่บ้านทำแต่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาไม่ดี และมีความขัดแย้งเรื้อรัง ในเด็กความสัมพันธ์กับมารดาไม่ดี (Finkelhor 1984 : 54)

บิดาซึ่งถูกเลี้ยงดูมาอย่างไม่เหมาะสมในวัยเด็ก เช่นถูกเลี้ยงดูมาแบบปล่อยปละละเลยหรือถูกทุบตีทารุณ หรือถูกเลี้ยงดูมาอย่างมีปมด้อย เมื่อบุคคลนั้นเข้าหาอบายมุขไม่ว่าจะเป็นสุรา ยาเสพติด และหากบุคคลนั้นไม่มีความสำรวมทางเพศ เป็นบุคคลที่มีความต้องการทางเพศและไม่ได้ดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดูบุตรตั้งแต่ทารก ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ไม่มั่นคงต่อบุตร เมื่อได้รับสิ่งเร้าทางเพศ ก็เป็นการง่ายที่ทำให้บุคคลนั้นตัดสินใจล่วงเกินทางเพศกับบุตรสาว นอกจากนั้นมารดาบางคนก็ยินยอมให้บุตรสาวเป็น

ภรรยาสามีอีกคน(บิดาเลี้ยงของเด็ก) ทั้งนี้เพราะมารดากลัวการสูญเสียสถานภาพของตนเอง กลัวโดดเดี่ยวหากต้องแยกทางกับสามี มารดาเด็กเกือบทุกคนมักรู้สึกว่ตนเองไร้คุณค่า ไม่มีความมั่นคงในชีวิตอย่างในกรณีนี้ "หนูกับน้องนอนด้วยกัน ส่วนมารดานอนกับบิดาเลี้ยง ตกตึกทุกคืนบิดาเลี้ยงจะเข้ามาหาหนูและจูหนู บิดาถอดกางเกงหนูแล้วก็ล้วงเกิน วันแรกๆ หนูเจ็บมาก ไม่กล้าร้องเสียงดัง พอทำกับหนูเสร็จบิดาก็ทำกับน้องหนูอีกคน เป็นอย่างนี้มานานแล้ว" (มนตรี สินทวีชัย 2536)

Mayer(อ้างใน Tower,1993) อธิบายถึงรูปแบบการล้วงเกินทางเพศจากบุคคลภายในครอบครัว คือ

1.การรุกรานทางเพศ(sexual molestation) ผู้กระทำมีวิธีการต่างๆ ได้แก่ การสัมผัสโดยไม่มีเพศสัมพันธ์ การใช้ลิ้น(petting) การจูบไล่ การกอด(fondling) การรอดอวัยวะเพศของตน (exhibitionism) และการแอบมองอวัยวะเพศของผู้อื่น หรือแอบมองการมีเพศสัมพันธ์ของผู้อื่น (voyeurism)

2.การข่มขืน(sexual assault) ได้แก่ การใช้มือ ใช้ปาก หรืออวัยวะเพศของผู้กระทำสัมผัสกับอวัยวะเพศของผู้ถูกกระทำ การช่วยตนเอง(masturbatory activities) การอมอวัยวะเพศชาย(fellatio) และการใช้ปากกระตุ้นอวัยวะเพศหญิง

3.การใช้กำลังข่มขู่(forceable) เป็นรูปแบบที่ได้รับอันตรายมากที่สุด ได้แก่การบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ โดยใช้ความรุนแรง และข่มขู่เพื่อให้ผู้ถูกกระทำยินยอม

เด็กส่วนใหญ่ที่ถูกล้วงเกินนั้นถูกบิดามารดาทอดทิ้ง ไม่ค่อยได้ดูแลใส่ใจ ทำให้บิดามารดาไม่สามารถปกป้องเด็กได้ การหย่าร้างของบิดามารดา เมื่อมารดาแต่งงานใหม่ และต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้เด็กถูกล้วงเกินทางเพศโดยบิดาเลี้ยงในขณะที่มารดาไม่อยู่ การที่ผู้ใหญ่กับเด็กนอนด้วยกันก็มีส่วนของการถูกล้วงเกินทางเพศได้เช่นกัน (อุมาพร ตรังคสมบัติ 2542)

2.การกระทำจากบุคคลภายนอกครอบครัว หรือคนแปลกหน้า(Extradfamilial Abuse) คือบุคคลที่เด็กไม่เคยรู้จักมาก่อน พบเพียง40% เช่น คนขับรถ คนงานก่อสร้าง นายจ้าง เป็นต้น

การถูกล้วงเกินทางเพศอาจเกิดขึ้นกับครอบครัวที่มีลักษณะความเสี่ยงได้แก่ ครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ ครอบครัวที่แยกตัวโดดเดี่ยว ไม่ค่อยมีที่พึ่งพา หรือไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น มีการใช้ความรุนแรงกับเด็ก มีภาวะเครียด มีการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะแอลกอฮอล์ มีความเป็นอยู่อย่างแออัด หรืออยู่ร่วมกันหลายครอบครัว มีความผิดปกติทางจิต บิดาหรือมารดาเคยถูกล้วงเกินทางเพศในวัยเด็ก

3.3 ลักษณะการถูกล่วงเกินทางเพศกับเด็ก

การล่วงเกินทางเพศกับเด็ก สามารถพบได้ในหลายลักษณะ (ภาวิณี อ่อนนาค, 2538) ดังนี้

1.แบบที่ไม่มีการสัมผัสทางร่างกาย เป็นลักษณะที่ผู้กระทำผิดเจตนาที่จะกระตุ้น หรือปลุกเร้า เพื่อให้สำเร็จความใคร่ตามความต้องการทางเพศของตน โดยพบในลักษณะเช่น การเปลือยกาย การให้เด็กดูอวัยวะเพศ แอบดูเด็กอาบน้ำ พุดจาสองแง่สองง่าม หรือพุดจาหยาบโลนกับเด็ก เป็นต้น

2.แบบที่มีการสัมผัสทางกาย มี 2 ลักษณะคือ

ก. ลักษณะที่ยังไม่ถึงขั้นล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศ เช่น การสัมผัสแตะต้อง หรือลูบคลำ กอดรูป ลูบไล้ตามร่างกายของเด็ก ทั้งด้วยมือ หรือปาก การให้เด็กจับอวัยวะเพศหรือสำเร็จความใคร่ให้ผู้กระทำ

ข. ลักษณะที่มีการล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศ หรือทวารหนักของเด็ก โดยใช้มือ หรืออวัยวะเพศของผู้กระทำ ได้แก่ การข่มขืน กระทำชำเรา

3.4 ลำดับขั้นของการถูกล่วงเกินทางเพศ (Sgroi, 1982 อ้างใน Tower, 1993)

การล่วงเกินทางเพศกับผู้ถูกกระทำอาจจะค่อยๆแสดงออกถึงพฤติกรรมที่สามารถวัดใจผู้ถูกกระทำได้ ถ้าผู้ถูกกระทำมีความยินยอมแล้วผู้กระทำจะค่อยๆ เพิ่มลำดับของการล่วงเกินทางเพศขึ้นเรื่อยๆ แต่ลำดับขั้นของการถูกล่วงเกินอาจไม่เป็นไปตามขั้นในทุกๆ กรณีก็ได้ดังนี้ คือ

- 1.การเปลือยกายบางส่วนของผู้กระทำ
- 2.การเปลื้องผ้าต่อหน้าผู้ถูกกระทำ
- 3.การโชว์อวัยวะเพศของผู้กระทำ
- 4.การแอบดูเด็กอาบน้ำ ถอดเสื้อผ้า หรือการขับถ่าย
- 5.การรูดนมเด็กในลักษณะที่ไม่เหมาะสม
- 6.การลูบไล้บริเวณหน้าอก อวัยวะเพศ ต้นขา สะโพก หรือก้น
- 7.การช่วยเหลือตนเองทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- 8.การใช้ปากกระตุ้นอวัยวะเพศชายทั้งของผู้กระทำหรือเด็ก
9. การใช้ปากกระตุ้นอวัยวะเพศหญิงทั้งของผู้กระทำหรือเด็ก
- 10.การใช้นิ้วกับกัน
- 11.การใช้อวัยวะเพศชายผ่านช่องคลอด
- 12.การใช้นิ้วกับอวัยวะเพศหญิง

13.การใช้ช้อวัยวะเพศชายผ่านกัน

14.การพยายามมีเพศสัมพันธ์(dry intercourse) โดยใช้ช้อวัยวะเพศชายถูไถกับอวัยวะสืบพันธุ์ บริเวณไส้ตรง ต้นขาด้านใน หรือก้นของเด็ก

3.5 ลักษณะของผู้กระทำผิด

อาจจัดแบ่งผู้กระทำผิดได้ใน 2 ลักษณะ (อัมพล สุอำพัน , 2527) คือ

1.พวกที่ชอบใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ ผู้กระทำผิดลักษณะนี้ มักทำเพียงครั้งเดียว หรือกระทำจำนวนน้อยครั้ง ส่วนใหญ่มีการทำร้ายร่างกายร่วมด้วย เพื่อเป็นการขู่ให้เด็กยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย ผู้ถูกล่วงเกินทางเพศมักเป็นเด็กหญิงอายุระหว่าง 8-10 ปี แต่อาจพบในเด็กเล็กได้ เด็กเหล่านี้มักมีอาการบาดเจ็บทางร่างกาย อาจถึงกับพิการ พบว่ามีผลกระทบต่อจิตใจเด็กมาก

2.พวกที่ไม่ได้ใช้กำลังบังคับ มักมีลักษณะของการหลอกล่อ ชักชวนให้เด็กทำ เพื่อแลกกับสิ่งตอบแทนที่นำมาล่อเด็ก เช่น รางวัล เงิน ขนม ของเล่น หรือการมีความสัมพันธ์พิเศษ (เป็นคนโปรด) ของผู้ใหญ่เป็นต้น เช่น "เด็กอายุ 12 ปี คนหนึ่งเล่าถึงสิ่งที่บิดาเลี้ยงสั่งให้ถอดเสื้อผ้าว่า บิดาบอกว่า เด็กดี ผู้ใหญ่สิ่งอะไรก็ต้องทำตาม"

ลักษณะร่วมของผู้กระทำผิด มักจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน ได้แก่ มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำมีลักษณะที่ไม่ดี ผู้กระทำติดสารเสพติด ดื่มสุรา เป็นบุคคลที่ขาดความยึดหยุ่น เก็บกดความรู้สึกทางเพศ ขาดความยับยั้งชั่งใจ มีศีลธรรม - จริยธรรมต่ำ บางคนอาจมีบุคลิกภาพแบบอันธพาล ก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรง ผู้กระทำผิดเหล่านี้ส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ทางเพศแบบคนทั่วไปที่มีลักษณะชอบมีเพศสัมพันธ์กับเด็กมีเป็นส่วนน้อย(สำนักคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2541) โดยทั่วไปผู้กระทำผิด อาจจะไม่มีความผิดปกติแต่อย่างใด อาจดูภายนอกเป็นคนดี เคร่งครัดศีลธรรม แต่เมื่อทำความรู้จักให้มากขึ้นจะพบว่าเป็นคนไม่ยึดหยุ่น เก็บกดความรู้สึกทางเพศ และขาดความยับยั้งชั่งใจ(อัมพล สุอำพัน 2527)

3.6 สาเหตุของการถูกล่วงเกินทางเพศ

การเกิดการล่วงเกินทางเพศ มีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆ ซึ่งอาจมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งขึ้นอยู่กับความซับซ้อน และความแตกต่างกันแต่ละราย จากการศึกษาถึงสาเหตุที่มีผลผลักดันให้เกิดการกระทำผิดนี้ สรุปได้ว่ามีผลมาจากปัจจัยดังนี้ คือ

1.สภาพภายในตัวของผู้กระทำผิด ได้แก่ เคยมีประวัติถูกทารุณมาก่อนในวัยเด็ก มีปัญหา ด้านจิตใจในทางจิตเวช เช่น ชอบมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็ก มีคุณธรรมในจิตใจต่ำ ขาดการยับยั้งชั่ง ใจ มีปัญหาทางด้านอารมณ์จากความกดดัน หรือความเครียดที่มากผิดปกติ เช่น ชีวิตสมรสมีปัญหาทำ ให้เกิดการเก็บกดทางเพศ หาทางระบายที่ไม่เหมาะสม เช่นไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนวัยใกล้เคียงกันได้ จนกลายเป็นความผิดปกติทางเพศอย่างรุนแรง จึงหาทางออกกับคนที่อ่อนแอกว่า และพวกที่ ใช้สารยาเสพติด ทำให้ขาดการยั้งคิด และมีแนวโน้มกระทำผิดได้ง่าย (ภาวิณี อ่อนนาค , 2538:59)

2.สภาพภายในครอบครัว พบว่ามีความเสี่ยงสูง ในสภาพครอบครัวที่มีปัญหา เช่น ปัญหา ความยากจน ความสัมพันธ์ไม่ดี มีการทะเลาะขัดแย้งตลอดเวลา เกิดภาวะเครียดเสมอ ขาดความอบอุ่น มีการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม ขาดการดูแลเอาใจใส่ ปล่อยเด็กไว้ตามลำพัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบได้ใน ครอบครัวที่บทบาทของบิดาหรือมารดาไม่เหมาะสมโดยใช้การกระทำนี้ เพื่อทดแทนบางสิ่งบางอย่าง เช่น กรณีที่เกิดจากบิดาเลี้ยง มารดาหรือมารดาเลี้ยง หรือผู้อุปการะ เป็นต้น หรือยอมให้เกิดการ กระทำนั้นขึ้น เพื่อเหตุผลบางประการของตน หรือไม่มี อำนาจที่จะขัดขวางจึงต้องจำยอมให้เกิด (ภาวิณี อ่อนนาค , 2538:60)

3.สภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวที่แออัด อยู่ร่วมกันหลายครอบ ครัวทำให้การไปมาหาสู่เข้าออกภายในบ้านสะดวก รวมทั้งครอบครัวที่แยกอยู่โดดเดี่ยวห่างไกลชุมชน หรือในแหล่งที่มีการช่วยเหลือหรือความสัมพันธ์ทางสังคมต่ำ แหล่งที่มีการใช้สารเสพติดมาก ทำให้ขาด การยั้งคิดและทำผิดได้ง่าย (ภาวิณี อ่อนนาค , 2538:60)

4.ค่านิยมทางเพศ สังคมทั่วไปคิดว่าผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง อีกทั้งคิดว่าผู้หญิงจะ เป็นผู้ตอบสนองทางเพศให้กับชายแต่ฝ่ายเดียว เมื่อใดก็ตามที่เขาถูกกดขี่บ้าง อาจจากภรรยาของเขา จากหัวหน้างานที่เป็นผู้หญิง เขาก็ต้องหาทางระบายกับเด็กหญิงเป็นการทดแทนปมด้อยที่เขา มีอยู่ และ เขี่ยอาจเป็นบุตรของเขาเอง (มนตรี สันทวิชัย 2537:35-36)

5.สื่อมวลชน อาจจะเป็นเหตุทางอ้อมที่สร้างค่านิยมที่ผิดๆ ในเรื่องเพศ รวมไปถึงการมีส่วน กระตุ้นเรื่องเพศมากขึ้น ด้วยภาพถ่ายลามกอนาจาร (กมล รอดคล้ายและคณะ, 2540)

3.7 ผลกระทบของการถูกล่วงเกินทางเพศของเด็ก

การล่วงเกินทางเพศ ก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้าน ทั้งกับตัวเด็ก ครอบครัว และสังคม ซึ่ง ส่งผลในทุกด้านโดยเฉพาะกับตัวเด็ก

3.7.1 ผลกระทบต่อเด็ก ส่งผลทั้งระยะสั้น และระยะยาว แบ่งออกเป็นผลกระทบในด้านต่างๆ ได้แก่

ก.ผลกระทบระยะสั้น (short-term effect) ส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ดังนี้

1 ด้านร่างกาย พบว่ามีอาการชักขาดของอวัยวะเพศหรือทวารหนัก เกิดบาดแผลและเลือดออกมทางช่องคลอดหรือทวารหนัก เกิดการติดเชื้อ หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และการอักเสบของอวัยวะต่างๆ เช่น มดบุตร ท่อทางเดินปัสสาวะ เป็นต้น รวมทั้งการตั้งครบก (Krugman, 1991) บางรายอาจถูกทำแท้งโดยบิดาของเด็กเอง (Meiselman, 1978) มีการทำร้ายทางร่างกาย เนื่องจากการใช้กำลังบังคับข่มขู่ บางรายอาจเสียชีวิตหรือพิการได้ มีปัญหาการนอนหลับยาก และการกินที่ผิดปกติ (J. Peters, 1976)

2. ด้านเพศ พบว่าเด็กที่เคยถูกล่วงเกินทางเพศมีปัญหาทางด้านเพศ คือ มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับวัย ได้แก่ มีการสำเร็จความใคร่อย่างเปิดเผย มีความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศมากเกินไป ชอบโชว์อวัยวะเพศบ่อยๆ (Friedrich et al., in press; Tufts, 1984 cited in Browne and Finkelhor, 1986)

3 ด้านอารมณ์และการรับรู้ตนเอง พบว่าเด็กเหล่านี้มีผลกระทบทางอารมณ์ในด้านลบที่ส่งผลกระทบต่อเด็กมาก เด็กมีปัญหาทางจิตสังคม ซึ่งจะปรากฏออกมาทั้งภายใน และภายนอกจิตใจ อาการที่ส่งผลกระทบต่อภายในจิตใจได้แก่ ปัญหาด้านการนอน และการกิน ความกลัว และโรคกลัว ซึมเศร้า รู้สึกผิด ความอาย รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า และความโกรธ อาการที่ส่งผลออกมาภายนอก ได้แก่ ปัญหาการเรียน การหนีออกจากบ้าน ความก้าวร้าว มีพฤติกรรมต่อต้านสังคม มีพฤติกรรมก่อความภายในบ้าน มีการทะเลาะวิวาท หรือต่อสู้กับพี่น้อง หรือเพื่อน (Anderson, Bach, and Griffith, 1981)

4 ด้านสังคม พบว่ามีปัญหาในด้านการปรับตัวที่โรงเรียน มีพฤติกรรมกระทำผิดกฎหมาย การหยุดเรียนกลางคัน (Anderson et al., 1981) มีการออกจากบ้านก่อนอายุ 18 ปี (Meiselman, 1978) และการแต่งงานก่อนวัยอันสมควร (Herman, 1981)

ข.ผลกระทบระยะยาว (long-term effect) มีผลกระทบด้านต่างๆ ดังนี้

1.ด้านการรับรู้ตนเอง พบว่าอาการซึมเศร้า เป็นอาการที่พบมากที่สุด ในผู้ใหญ่ที่เคยถูกล่วงเกินทางเพศในวัยเด็ก ชอบทำลายตนเอง มีความคิดฆ่าตัวตาย มีความวิตกกังวล มีอาการโรคประสาท ผันร้าย มีปัญหาด้านการนอนหลับ รู้สึกโดดเดี่ยว รู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากคนอื่น มีการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ของตนเองทางด้านลบ (negative self-image) และ เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Courtois, 1979; Bagley and Ramasy, 1985; Sedney and Brooks, 1984; Herman, 1981; Meiselman, 1978 Briere, 1984; Harison, Luinry, & Claypatch, 1984)

2. ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล พบว่ามีปัญหาด้านสัมพันธภาพทั้งกับผู้ชาย และผู้หญิง ตลอดจนบิดามารดาของผู้ถูกระทำ มีความยากลำบากในการเป็นมารดาให้กับบุตรของตนเองด้วย นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อมารดาของตนเอง หรือกับคนที่เป็นผู้ล่วงเกิน (DeYoung, 1982) มีความรู้สึกทางลบกับบิดา (Meiselman, 1978) มีความรู้สึกไร้วางใจต่อผู้อื่นได้ยาก (Briere, 1984) มีความกลัวในการมีเพศสัมพันธ์กับคูครอง (Courtois, 1979)

3. ด้านเพศ มีปัญหาด้านการปรับตัวในเรื่องเพศ เป็นปัญหาที่รุนแรงมาก ทำให้ไม่มีความสุขในการมีกิจกรรมทางเพศ หลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ มีความไม่พึงพอใจกับความสัมพันธ์ทางเพศของตนเอง รู้สึกว่าเรื่องเพศเป็นสิ่งไม่ดี มีความต้องการในเรื่องเพศลดลง หรือไม่มีพฤติกรรมทางเพศที่ล่าช้า (Meiselman, 1978 ; Langmade, 1983; Briere, 1984)

4. ด้านสังคม เด็กที่เคยถูกล่วงเกินทางเพศ มีแนวโน้มที่จะเป็นโสเภณีเด็ก มีอาการติดสุรา และติดยาเสพติด (James & Meyerdig, 1971; Silbert & Pines, 1981)

5. ด้านจิตใจ ก่อให้เกิดบาดแผลทางใจ อธิบายกลไกของการเกิดแผลทางใจ ในการล่วงเกินทางเพศไว้ 4 ประการ คือ (Finkelkor & Browne อ้างใน อุมพร ตรังคสมบัติ, มปป.)

5.1 ความตื่นตระหนกทางเพศ (traumatic sexualization) การที่เด็กถูกระงับทางเพศก่อนวัยอันควร และผู้ใหญ่มีพฤติกรรมส่งเสริมการตอบสนองทางเพศของเด็ก เช่น การให้รางวัล ให้ความเอ็นดูเป็นพิเศษ ทำให้เด็กหันมาใช้พฤติกรรมทางเพศ เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่ตนต้องการ นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร มีความสับสนในเอกลักษณ์ทางเพศ และมีการกระงับทางเพศที่ผิดปกติ

5.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจ (powerlessness) หมายถึงความรู้สึกช่วยตนเองไม่ได้ ควบคุมสถานการณ์รอบตัวไม่ได้ เนื่องจากการถูกทำร้ายทางร่างกาย นำไปสู่ความกลัวหรือความวิตกกังวล

5.3 ความรู้สึกมีมลทิน (stigmatization) เด็กจะมีความรู้สึกแตกต่างจากเด็กคนอื่น เป็น "สินที่ชำรุด" นำไปสู่ความอาย ความรู้สึกผิด รู้สึกตนเองไร้ค่า อารมณ์เศร้า

5.4 ความรู้สึกถูกทรยศ (betrayal) เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกทรยศ เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือ บำบัด ความต้องการทางเพศ โดยบุคคลที่ตนเองไว้ใจ ความรู้สึกนี้อาจแผ่ไปยังบุคคลอื่น ทำให้เด็กขาดความเชื่อใจผู้ใหญ่

อาการทางจิตที่เกิดขึ้น แบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะเริ่มแรก เกิดในระยะเวลาที่เด็กเพิ่งถูกล่วงเกินทางเพศมีอาการหวาดกลัว ผื่นร้าย วิตกกังวล เจ็บซึม ตกใจง่าย มีอาการเจ็บป่วยทางร่างกายเนื่องจากปัญหาทางอารมณ์ (psychosomatic disorder) หรือมีระบบสรีระแปรปรวน เด็กเล็กอาจบิลสภาวะรดที่นอน ปวดอวัยวะเพศ

เด็กบางคนอาจเกิดความผิดปกติที่เรียกว่า Post-traumatic Stress Disorder เป็นอาการ เนื่องจากการประสบกับเหตุการณ์สะเทือนขวัญ กลไกการปรับตัวที่เคยใช้ในชีวิตประจำวันใช้ไม่ได้ผล เกิด ความวิตกกังวลมาก นำไปสู่ความผิดปกติทางจิตและระบบประสาทอัตโนมัติที่ตื่นตัวมากเกินไป (hyperarousal state) คือรู้สึกเหมือนตนเองกำลังประสบเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (flashback) บางราย ถูกทารุณรุนแรงกลายเป็นโรคจิตช่วงสั้นๆ ได้ (brief reactive psychosis)

2. ระยะเวลา เด็กจะมีปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจ เช่นมีปัญหาในพัฒนาการความไวเนื้อ เชื้อใจพื้นฐานต่อบุคคลและสิ่งรอบตัว ความรู้สึกตนเองเสียไป ความรู้สึกผิด โกรธ ความอาย นำไปสู่ ความซึมเศร้า บางรายถึงขั้นพยายามฆ่าตัวตาย พฤติกรรมทางเพศเมื่อโตขึ้นอาจผิดปกติ เด็กบางคนมี ลักษณะยั่วยวน มีพฤติกรรมล่าสอน กลายเป็นคนเก็บกด ไม่สามารถมีความสุขทางเพศเมื่อโตขึ้น จาก การศึกษาในคนไข้พบว่า ร้อยละ 40-70 เกิดความผิดปกติทางจิต ในเด็กอายุ 2-17 ปี จำนวน 207 รายที่ ถูกล่วงเกินทางเพศ พบว่า ร้อยละ 38.2 ของเด็กทั้งหมดมีความผิดปกติในการปรับตัว และมีอารมณ์เศร้า ร้อยละ 22 นอกจากนั้นพบว่ามีโรคประสาทวิตกกังวล พฤติกรรมเกเร

3.7.2 ผลกระทบต่อครอบครัว เมื่อมีเด็กถูกล่วงเกินทางเพศ อาจจะต้องมีการส่งเด็กไป อยู่ที่ยื่น เนื่องจากต้องมีผู้ดูแลปกป้องเด็ก ในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นบิดาเด็ก ทำให้มีปัญหาภายในครอบครัวได้ (มนตรี สันทวิชัย, 2537)

3.7.3 ผลกระทบต่อสังคม จากการศึกษาย้อนเกี่ยวกับ คดีเยาวชนที่กระทำผิดทางด้าน ยาเสพติด และการค้าประเวณีพบว่า บางรายมีประวัติของการเคยตกเป็นเหยื่อของการล่วงเกินทางเพศ และในเด็กเร่ร่อนมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการตกเป็นเหยื่อของการกระทำ (ภาวิณี อ่อนนาศ, 2538)

3.8 ความรุนแรงของบาดแผลทางจิตใจ

ระดับความรุนแรงของบาดแผลทางจิตใจที่เกิดขึ้น (Tower, 1993) ขึ้นอยู่กับ

1. รูปแบบของการล่วงเกินทางเพศ (The type of abuse) ผู้กระทำเป็นบุคคลภายในครอบครัว จะส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กมากกว่า ผู้กระทำที่เป็นบุคคลภายนอกครอบครัว

2. ลักษณะของผู้กระทำ (The identity of the perpetrator) ผู้กระทำผิดยังมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกับเด็กมากเท่าไร ยิ่งส่งผลต่อความเจ็บปวดทางจิตใจของเด็กมากเท่านั้น

3. ระยะเวลาของการล่วงเกินทางเพศ (The duration of the abuse) พบว่าการล่วงเกินทาง เพศยังเป็นระยะเวลายาวนาน จะยังมีผลต่อความเจ็บปวดทางจิตใจมาก

4. ความถี่ของการล่วงเกินทางเพศ (The frequency of the abuse) จำนวนครั้งในการล่วง เกินทางเพศยิ่งมากครั้ง จะยิ่งส่งผลต่อความเจ็บปวดทางจิตใจสูง

5.การใช้กำลังบังคับ และการก้าวร้าว (Force and Aggression) พบว่าการใช้กำลังบังคับ และการก้าวร้าว มีความสัมพันธ์ต่อบาดแผลทางจิตใจสูงขึ้น

จากบาดแผลทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่เด็กเหล่านั้นจะได้รับการช่วยเหลือบำบัดรักษา เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาและดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.9 การช่วยเหลือและการบำบัดรักษาสำหรับเด็กวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศ

การบำบัดรักษาวัยรุ่นที่ถูกล่วงเกินทางเพศนั้น (Tower, 1993 : 349) ควรมีเป้าหมายเพื่อ

1.ช่วยให้มีการได้ระบายออกถึงความรู้สึกต่างๆ เช่น ความโกรธ ความกลัว ความรู้สึกผิด ความละอาย และความสูญเสีย

2.ช่วยให้มีความเข้าใจถึงคุณค่า และเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3.จัดให้มีการฝึกฝนทักษะทางด้านสังคม การกล้าแสดงออก และการสื่อสาร

4.จัดให้มีการช่วยเหลือในการควบคุมอารมณ์ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา

5.ช่วยให้วัยรุ่นมีความรู้สึกว่าเขาสามารถจัดการกับชีวิตของเขาได้

6.ช่วยให้สามารถอาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีความบกพร่องในหน้าที่(dysfunctional family)

ได้

7.เพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองให้มากขึ้น และมีการปรับปรุงแก้ไขหน้าที่ทางสังคม

8.ช่วยให้มีความเข้าใจในเรื่องเพศในทางที่เหมาะสม

9.รับรองได้ว่าผู้ที่ถูกล่วงเกินทางเพศจะไม่กลับไปมีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย ทำลายตนเอง มีการใช้สารเสพติด หรือมีปัญหาด้านการกิน

หลักสำคัญของการช่วยเหลือเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ มีอยู่ 4 ประการ (ภาวิณี อ่อนนาค, 2538 : 62-64) คือ

1.ดูแลรักษาบริเวณทางร่างกาย

2.ดูแลรักษาบริเวณทางด้านอารมณ์

3.ป้องกันเด็กจากการถูกล่วงเกินทางเพศอีก

4.วางแผนการรักษาระยะยาวทั้งทางกายและจิตใจ สำหรับเด็กและครอบครัวรวมทั้งการติดตามอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นเป้าหมายสำคัญของการให้ความช่วยเหลือเด็กที่ถูกลวงเกินทางเพศ คือ การให้การรักษาระยะยาวทางด้านจิตใจแก่เด็ก เนื่องจากเด็กเหล่านี้จะได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจที่ยาวนาน จำเป็นต้องได้รับการประคับประคองทางด้านจิตใจและการบำบัดรักษาทางจิต ซึ่งได้แก่ การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบรายบุคคล หรือกลุ่ม เด็กแต่ละคนใช้เวลาในการรักษาแตกต่างกันตามแต่ระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้น เพื่อให้เด็กมีการปรับตัวทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่ดีขึ้น และควรมีการให้การปรึกษาเป็นกลุ่ม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์

Venino (1974) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการทำกลุ่มจิตสัมพันธ์ 2 วิธีคือ กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบมีโครงสร้างโปรแกรมและแบบไม่มีโครงสร้างโปรแกรมในการเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาความเจริญส่วนบุคคล และการบรรลุถึงความสำเร็จตนเอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษา 73 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองประกอบด้วย นักศึกษา 52 คน กลุ่มควบคุมประกอบด้วยนักศึกษา 21 คน ที่ไม่ได้รับประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 13 คน เข้าประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ โดยผู้นำกลุ่มมี 4 คน แต่ละคนจะนำกลุ่มแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้างอย่างละ 1 กลุ่ม กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบมีโครงสร้างได้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เท่าที่ตนเอง (personal awareness exercises) 10 กิจกรรม เสนอให้กลุ่มได้ทำทุก ๆ 2 ชั่วโมง ส่วนกลุ่มจิตสัมพันธ์แบบไม่มีโครงสร้างจะเสนอวิธีการนำแบบไม่นำทาง ผลของการศึกษาพบว่าผลของการใช้กลุ่มจิตสัมพันธ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้กิจกรรมรู้เท่าที่ตนเองช่วยในการเสริมสร้างให้เกิดความเจริญส่วนบุคคล การบรรลุถึงความสำเร็จตนเองมากกว่ากลุ่มจิตสัมพันธ์แบบไม่มีโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Magvar (1974) ทำการศึกษาเปรียบเทียบถึงกระบวนการและผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะของการจัดประสบการณ์กลุ่มกับกลุ่มที่ไม่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อที่จะทราบถึงผลของการมีประสบการณ์กลุ่มของผู้นำกลุ่มต่อกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวัดกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงไปของกลุ่มคือแบบวัดฮิลล์ จี (HIM-G : The Hill Interaction Matrix-Form G) และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลของการเปลี่ยนแปลง คือ ฮิลล์ บี (HIM-B : The Hill Interaction Matrix-Form B) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 ของมหาวิทยาลัยนอร์ทดาโคตา (The University of North Dakota) ที่เรียนวิชามนุษยสัมพันธ์ จำนวน 36 คน ที่อาสาสมัครเข้ากลุ่ม โดยจะแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม โดยวิธีการสุ่ม ผู้นำกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการนำกลุ่ม 1 คน จะเป็นผู้นำกลุ่ม 2 กลุ่ม ด้วยกันคือ กลุ่มที่มีจุดมุ่ง

หมายเหตุเฉพาะของการเข้ากลุ่ม และกลุ่มที่ไม่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะของการเข้ากลุ่ม และผู้นำกลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ในการนำกลุ่ม 1 คน จะเป็นผู้นำกลุ่ม 2 กลุ่มด้วยกันเช่นเดียวกับผู้นำกลุ่มที่มีประสบการณ์ ระยะเวลาที่ใช้ในการเข้ากลุ่ม 8 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมงภายในเวลา 4 สัปดาห์ แต่ครั้งของการเข้ากลุ่มขึ้นอยู่กับความพร้อมของสมาชิกที่จะมาเข้ากลุ่มได้ บันทึกภาพเพื่อประเมินการเข้ากลุ่มให้ทั้งหมดและนำมาให้ผู้ได้ผ่านการอบรมการใช้แบบวัดฮิม-จี และฮิม-บี จำนวน 8 คน ประเมิน

ผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า กลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะของการเข้ากลุ่มจะช่วยเพิ่มพูนให้กลุ่มมีรูปแบบที่เป็นกลุ่มจิตบำบัดมากขึ้น กลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะของการเข้ากลุ่มจะช่วยให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น มีการพูดแสดงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ สำหรับกลุ่มที่ไม่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะของการเข้ากลุ่มนั้นพบว่า เมื่อใดที่กลุ่มเริ่มจะพูดถึงปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกจะไม่เป็นตัวของตัวเอง จะไม่กล้าพูดและบิดความรับผิดชอบไปให้ผู้นำกลุ่มเป็นคนพูดแทนที่ นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกในกลุ่มที่ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ในการนำกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมากและเวลาส่วนใหญ่ของการเข้ากลุ่มจะเข้าไปในทางจิตบำบัดและการให้สมาชิกเป็นศูนย์กลาง ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้นำกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการนำกลุ่มจะมีผลช่วยให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และกลุ่มดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้นำกลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ในการนำกลุ่ม

Owens (1973) ได้ศึกษาผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์และกลุ่มมาราธอนต่อการบรรลุภาวะสังจการแห่งตน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาปริญญาโท 28 คน โดยกลุ่มตัวอย่าง 15 คน จะเข้าร่วมประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ และอีก 13 คน จะเข้าร่วมประสบการณ์กลุ่มมาราธอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดพีโอไอ (POI : Personal Orientation Inventory) ผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดพีโอไอก่อนการทดลอง (pretest) หลังการทดลองทันที (posttest) และหลังการทดลอง 1 เดือน ผลการวิจัยปรากฏว่าทั้งกลุ่มจิตสัมพันธ์และกลุ่มมาราธอนถืออำนาจให้กลุ่มตัวอย่างบรรลุสังจการแห่งตน และมีความสอดคล้องระหว่างตนและประสบการณ์ที่รับรู้ในระดับสูง และผลยังคงอยู่ในช่วงระยะหนึ่งเดือน

Wildblood (1972) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจิตสัมพันธ์กับการรายงานถึงอัตมโนทัศน์ของนักศึกษาหญิง 70 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดทีเอสซีเอส (TSCS : Tennessee Self Concept Scale) แบบวัดเอสเอเอส (SAS : Self Appraisal Scale) และแบบวัดเอสดีเอส (SDS : The Semantic Differential Scale) โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองจะเข้าร่วมประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ ส่วนกลุ่มควบคุมเข้าร่วมโปรแกรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดทีเอสซีเอสก่อนและหลังการเข้ากลุ่ม และให้บุคคลอื่นประเมินกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเข้ากลุ่มโดยใช้แบบวัดเอสเอเอสและแบบวัดเอสดีเอส ผลการ

วิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีการเพิ่มระดับของคะแนนอัตมโนทัศน์ การยอมรับตนเอง และบุคลิกภาพแห่งตน ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินโดยคนอื่น

มานิตา กริยาผล (2524) ได้ศึกษาผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ต่ออัตมโนทัศน์ของนักเรียนที่มีความพิการทางกายในโรงเรียนศรีสังวาลย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนที่พิการทางกาย 16 คน ที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 ในโรงเรียนศรีสังวาลย์ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 8 คน ระยะเวลาในการเข้ากลุ่ม 8 สัปดาห์ ๗ ละ 2 ครั้ง ๗ ละ 1 ชั่วโมง 30 นาที เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนสซี และแบบวัดการยอมรับความพิการ กลุ่มทดลองได้รับประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับประสบการณ์กลุ่ม ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มทำแบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนสซีและแบบวัดการยอมรับความพิการทางกายก่อนและหลังเข้ากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคะแนนที่เพิ่มขึ้นของทั้ง 2 กลุ่ม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

อุบล สาริตะกร (2526) ศึกษาผลของการเข้าร่วมกลุ่มจิตสัมพันธ์ต่อความเจริญส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อาสาสมัครเข้าร่วมในการวิจัยจำนวน 26 คน สุ่มแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 13 คน กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกลุ่มจิตสัมพันธ์เป็นเวลาต่อเนื่อง 3 วัน 2 คืน รวมเวลาที่ใช้ในการเข้ากลุ่ม 23 ชั่วโมง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้นำกลุ่มและมีผู้ช่วยผู้นำกลุ่มอีก 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดความเจริญส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการทดลองสองกลุ่ม ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทดสอบความแตกต่างของคะแนนรวมในครั้งทดสอบก่อนการทดลอง (pretest) และคะแนนรวมหลังการทดลอง (posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ของแมกเนมาร์ (McNemar) พบว่าผลของการเข้าร่วมกลุ่มจิตสัมพันธ์มีผลต่อการเพิ่มความเจริญส่วนบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ณรงค์ชัย พิพิธพัฒนาปราชต์ (2533) ศึกษาผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ ที่มีต่อภาวะสัจจะการแห่งตนของหัวหน้างานในโรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้างานของบริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัลไทย จำกัด (ส่วนโรงงานจังหวัดระยอง) ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่ง หัวหน้าหน่วย หัวหน้ากะและผู้ช่วยหัวหน้ากะของฝ่ายผลิต ฝ่ายเทคโนโลยี และฝ่ายซ่อมบำรุง และมีความสมัครใจเข้าร่วมกลุ่มเพื่อการวิจัย จำนวน 9 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 23-28 ปี การดำเนินการกลุ่ม จิตสัมพันธ์ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน หรือ 24 ชั่วโมงต่อเนื่อง โดยมีนักจิตวิทยาการปรึกษา 2 คน เป็นผู้ดำเนินการกลุ่ม การดำเนินการวิจัยนี้ใช้วิธีการทดลองชนิดกลุ่มเดียวแบบวัดผลก่อนและหลังการทดลอง และใช้แบบวัดสัจจะการแห่งตนฉบับประยุกต์ ซึ่งดูจเดือน ชินเจริญทรัพย์ แปลและดัดแปลงจากแบบวัด พีโอไอ (POI : Personal Orientation

Inventory) ของ ชอสโตรม (Shostrom) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การทดสอบ ความแตกต่างของคะแนน ภาวะสัจจะการแห่งตนที่เพิ่มขึ้น ก่อนและหลังการทดลอง โดยการทดสอบค่าที่ (t - test) ผลการวิจัยพบว่า ภาวะสัจจะการแห่งตนของหัวหน้างานเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังจากเข้าร่วมกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของรูทส์

จากการวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่ากลุ่มจิตสัมพันธ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้กิจกรรมและมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ โดยมีผู้นำกลุ่มที่มีประสบการณ์ ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มพัฒนาตนและมีคะแนนภาพลักษณ์ของตนเพิ่มขึ้น ดังนั้นการนำกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของรูทส์ ซึ่งมีกิจกรรมเป็นสื่อมาใช้น่าจะช่วยให้วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศได้มีโอกาสสำรวจตน และพัฒนาศักยภาพของตนให้มีการมองภาพลักษณ์ของตนเพิ่มขึ้นในทางบวก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการการถูกล่วงเกินทางเพศ

Berliner และ Ernst (1984) ศึกษากรกลุ่มจิตบำบัดในเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ สรุปว่ากลุ่มควรประกอบด้วยสมาชิกเพศเดียวกัน มีอายุต่างกัน 2-3 ปี ขนาดของกลุ่มอย่างน้อยที่สุด 3-4 คน อย่างมาก 6-7 คน ความถี่ในการทำกลุ่มควรพบกลุ่มทุกสัปดาห์ ละ 60-90 นาที การทำกลุ่มจิตบำบัดในวัยรุ่นควรใช้ระยะเวลา 1-2 ปี กระบวนการกลุ่มควรเป็นลักษณะยืดหยุ่นได้ ในเด็กก่อนวัยรุ่น ควรกำหนดรูปแบบการทำกลุ่ม ระยะเวลาการทำกลุ่มควรอยู่ในช่วง 6 สัปดาห์ - 6 เดือน

Herman และ Schatzow (1984) ศึกษาการทำกลุ่มจิตบำบัดในผู้หญิงที่มีประวัติถูกทารุณทางเพศที่เกิดจากบุคคลในครอบครัว 30 คน ติดตามการรักษาหลังเลิกกลุ่มจิตบำบัดนาน 6 เดือน พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจเพิ่มขึ้น ร้อยละ 80 มีความรู้สึกผิด ละอายใจน้อยลง และสามารถป้องกันตนเองได้ดีขึ้น ร้อยละ 75 มีความรู้สึกโดดเดี่ยวลดลงอย่างชัดเจน ในทางตรงกันข้ามสัมพันธภาพกับผู้อื่น การทำงานและความสัมพันธ์ทางเพศไม่ดีขึ้น

Orr และ Downes (1985) ทำการศึกษาประเมินภาพลักษณ์ของตน และสภาพจิตใจว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการล่วงเกินทางเพศหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ จำนวน 20 คน นำมาตอบแบบวัดภาพลักษณ์ของตน (OSIQ) ของ Offer พบว่า วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ มีการมองภาพลักษณ์ของตนไปทางลบในด้านทัศนคติทางเพศ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และการจัดการกับสิ่งแวดล้อม เมื่อนำกลุ่มตัวอย่างไปเปรียบเทียบกับ กลุ่มผู้ป่วยวัยรุ่นหญิงที่ไม่ถูกล่วงเกินทางเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีปัญหาทางด้านเป้าหมายทางการศึกษาและอาชีพ และการจัดการกับสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Stem et , al. (1995) ได้ศึกษาผลกระทบบระยะสั้นของการล่วงเกินทางเพศ ในเด็กที่ไม่ถูก และที่ถูกล่วงเกินทางเพศ จำนวน 84 คน เป็นชาย 22 คน หญิง 62 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 5-15 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดซีดีไอ (CDI : Children's Depression Inventory) ของ Kovacs. , แบบวัดซีบีซีแอล (CBCL:The Child Behavior Checklist) ของ Achenbach และ Edelbrock. และแบบวัดอัตมโนทัศน์ของ Piers และ Haris. (Piers Itamis Self-Concept Scale) พบว่าเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีภาวะความซึมเศร้าสูงกว่า การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่า และมีปัญหาทางด้านพฤติกรรมมากกว่าเด็กที่ไม่เคยถูกล่วงเกินทางเพศ

เบญจพร ปัญญา (2537) ศึกษาผลของการทำกลุ่มจิตบำบัดในวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ อายุระหว่าง 10-17 ปี จำนวน 8 ราย ระยะเข้ากลุ่ม 12 ครั้ง มีลักษณะกลุ่มแบบปิด เพื่อสำรวจปัญหาทั่วไปของเด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศ เพื่อศึกษาผลที่ได้รับจากการทำกลุ่มจิตบำบัดที่มีต่อปัญหาทางอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรม และวิธีการปรับตัว เครื่องมือที่ใช้วิจัย คือ แบบวัดอาการซึมเศร้า แบบสำรวจพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น และการปรับตัว วัดผลทั้งก่อนและหลังการทำกลุ่มจิตบำบัด พบว่า อาการซึมเศร้ามลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการทำกลุ่มจิตบำบัด

จากผลการวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีภาพลักษณ์ของตนในทางลบ และประสบการณ์ทางกลุ่มจิตบำบัดช่วยให้เด็กที่ถูกล่วงเกินทางเพศมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน

Hjorth และ Ostrov (1982) ได้ทำการเปรียบเทียบภาพลักษณ์ของตน ของวัยรุ่นที่ถูกทำร้ายร่างกายกับวัยรุ่นที่ไม่ถูกทำร้ายร่างกาย กลุ่มละ 30 คน โดยใช้แบบวัดภาพลักษณ์ของตน (OSIQ) ของ Offer(ออฟเฟอร์) พบว่าวัยรุ่นที่ถูกทำร้ายร่างกาย มีการมองภาพลักษณ์ของตนด้านความสัมพันธ์ทางครอบครัว อารมณ์ ความผิดปกติทางจิต การควบคุมอารมณ์ และการเผชิญปัญหาต่ำกว่า วัยรุ่นที่ไม่ถูกทำร้ายร่างกาย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01

Giddend (1984) ศึกษาถึงผลของการทำจิตบำบัดโดยจัดกิจกรรมทางกายที่มีผลต่ออัตมโนทัศน์และภาพลักษณ์ทางร่างกายของบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาถึงประสิทธิผลของการทำจิตบำบัดโดยมีกิจกรรมทางกายในการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์และภาพลักษณ์ทางร่างกายของบุคคล ในการทำจิตบำบัดนี้ได้นำมาประยุกต์เป็นกลุ่มจิตบำบัดซึ่งใช้กิจกรรมทางกายร่วมด้วย ลักษณะกลุ่มเช่นนี้คาดว่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์และภาพลักษณ์ทางร่างกายของบุคคลมากกว่าการทำจิตบำบัดโดยใช้การพูดเพียงอย่างเดียว และจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์มากกว่ากลุ่ม

ที่ไม่ได้รับการบำบัด ผลการวิจัยพบว่า การบำบัดที่ใช้กิจกรรมทางกายสามารถเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของบุคคลได้ ดังนั้นการพิจารณาถึงแนวคิดและรูปแบบการบำบัดจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะพบว่าการทำจิตบำบัดที่จัดกิจกรรมทางกายจะได้ผลอย่างเต็มที่

รุ่งนภา ผาณิตรัตน์ (2534) ศึกษาผลการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบองค์รวมต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลที่สูญเสียการทำหน้าที่ของอวัยวะ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่สูญเสียการทำหน้าที่ของอวัยวะ ที่มารักษากายภาพบำบัด คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 16 คน โดยสุ่มจากบุคคลที่ได้คะแนนจาก แบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี อยู่ในระดับเท่ากับ หรือต่ำกว่ากึ่งกลางของคะแนนทั้งหมด และได้สุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 8 คน และกลุ่มควบคุม 8 คน แล้วนำกลุ่มทดลองมาเข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบองค์รวม เป็นเวลา 3 วัน เวลาที่ใช้ในการเข้ากลุ่ม 20 ชั่วโมง การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการทดลองแบบมีกลุ่มควบคุมทดสอบก่อน และหลังการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี ทดสอบความแตกต่างของคะแนนจากแบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี โดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่สูญเสียการทำหน้าที่ของอวัยวะกลุ่มทดลอง ภายหลังจากเข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบองค์รวมได้คะแนนจากแบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี สูงกว่าคะแนนของกลุ่มควบคุม และสูงกว่าคะแนนที่วัดก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กาญจนา อิมสาราญรัตน์ (2535) ศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่ออัตมโนทัศน์ ของเยาวชนกระทำผิดกฎหมาย กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนชายกระทำผิดกฎหมายที่สถานฝึกและอบรม บ้านกรุนา อายุ 15-18 ปี โดยมีคะแนนจาก แบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี อยู่ในระดับเท่ากับ หรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนอัตมโนทัศน์โดยส่วนร่วม สม่ครใจเข้าร่วมการทดลอง จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 8 คน และกลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 8 คน เวลาที่ใช้ในการเข้ากลุ่ม สัปดาห์ละ 2 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมงครั้ง จำนวน 10 ครั้ง รวม 15 ชั่วโมง ทำการทดสอบก่อน และหลังการทดลอง พบว่า เยาวชนกระทำผิดกฎหมายที่เข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม ได้คะแนนจากแบบวัดอัตมโนทัศน์เทเนลลี สูงกว่าคะแนนของกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม และสูงกว่าคะแนนที่วัดก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ นำมาใช้ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนของวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศได้ และยังไม่มีการนำกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์มาใช้ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนของวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ากระบวนการกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ น่าจะช่วยใน

การพัฒนาภาพลักษณ์ของตนของวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศเหล่านี้ ให้มีการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในทางบวก ส่งผลให้เป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดี มีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ ที่มีต่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ

สมมติฐานของการวิจัย

1. หลังการทดลองวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศที่ได้เข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ จะมีคะแนนภาพลักษณ์ของตนสูงกว่า วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศที่ไม่ได้เข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์
2. หลังการทดลองวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศที่ได้เข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ จะมีคะแนนภาพลักษณ์ของตนสูงกว่าก่อนการเข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง เป็นวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ โดยประสบกับเหตุการณ์ถูกล่วงเกินทางเพศจากผู้กระทำอย่างน้อย 1 ครั้ง และเข้ารับการฟื้นฟูสภาพจิตใจที่มูลนิธิคุ้มครองเด็กเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี มีอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 16 คน โดยสุ่มตัวอย่างจากผู้ที่ได้รับคะแนนจากแบบวัดภาพลักษณ์ของตนในด้านรวม (Total Self-Image) โดยใช้ค่าคะแนนจากแบบวัดภาพลักษณ์ของตนที่ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบวัดภาพลักษณ์ของตนของออฟเฟอร์ (The Offer Self-Image Questionnaire) ที่มีคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยจากแบบวัด ($\bar{X} = 329.35$, $SD. = 46.56$) คือมีคะแนนต่ำกว่า 320 คะแนน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มอย่างง่าย โดยแบ่ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม 8 คน และกลุ่มทดลอง 8 คน รวม 16 คน

2. ตัวแปรในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ กลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์

2.2 ตัวแปรตาม คือ ค่าคะแนนภาพลักษณ์ของตนของวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ที่วัดจากแบบวัดภาพลักษณ์ของตน

คำจำกัดความในการวิจัย

กลุ่มจิตสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการกลุ่มตามแนวของซูทส์ ช่วยเหลือให้เกิดบรรยากาศแห่งการยอมรับ ความห่วงใย จริงใจ เปิดเผย อบอุ่น มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้เอื้ออำนวย ให้สมาชิกได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพเดิมไปสู่บุคลิกภาพใหม่ ที่มีความสอดคล้อง ระหว่างตนกับประสบการณ์มากขึ้น ทำให้รู้จักใช้ศักยภาพของตนในการเผชิญปัญหา ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยนำกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์มาใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศให้พัฒนาภาพลักษณ์ของตนไปในทางบวก กลุ่มที่ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 8 คน ซึ่งสมัครใจเข้าร่วมกลุ่มเพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ของตนในทางบวก โดยใช้ระยะเวลาในการเข้ากลุ่มทุกวันเป็นเวลา 15 วันติดต่อกันวันละ ประมาณ 2 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น.จำนวน 15 ครั้ง รวม 30 ชั่วโมง

ภาพลักษณ์ของตน หมายถึง ความคิด และความรู้สึกของบุคคลทั้งหมด ที่บุคคลมีต่อตนเอง ในทุกแง่มุมของชีวิต ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเพศ ด้านครอบครัว และด้านการเผชิญปัญหา โดยสามารถรับรู้ภาพลักษณ์ของตนในทางบวกและลบ ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงคะแนนภาพลักษณ์ของตน ได้จากการตอบแบบวัดภาพลักษณ์ของตน ที่ผู้วิจัยพัฒนาจาก The Offer Self-Image Questionnaire ของเดเนียล ออฟเฟอร์ (Daniel Offer)

วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศในงานวิจัยนี้ หมายถึง วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศที่เข้าพักรักษาตัวที่ฟื้นฟูสภาพจิตใจที่มูลนิธิคุ้มครองเด็ก มีอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 16 คน เคยถูกล่วงเกินทางเพศจากผู้กระทำอย่างน้อย 1 ครั้ง เข้ารับการฟื้นฟูสภาพจิตใจที่มูลนิธิคุ้มครองเด็กเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี การล่วงเกินทางเพศอาจเกิดในลักษณะของการบังคับข่มขู่ หรือหลอกลวง ชักชวน ให้สิ่งตอบแทน เพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้กระทำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงผลของการเข้ากลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ ที่มีต่อการพัฒนาภาพลักษณ์ของตนของวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ
2. เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมให้วัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศได้เกิดการรับรู้ตนเองตามความเป็นจริง มีการยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้เขาปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข
3. เพื่อเป็นแนวทางแก่บุคลากร หรือนักจิตวิทยาการปรึกษาที่ทำงานเกี่ยวกับวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ ในการนำรูปแบบกลุ่มจิตสัมพันธ์ดังกล่าวไปใช้กับวัยรุ่นหญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศ
4. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยที่จะนำหลักการและวิธีการของกลุ่มจิตสัมพันธ์ตามแนวของซูทส์ไปใช้กับบุคคลที่ประสบปัญหาในภาวะวิกฤติอื่นๆ ต่อไป